



Érkezett 1928. évi *september* hó *18.* n.  
Iktató-szám: *47* /1928-29  
Előírat: Utóírat:

# A magyarországi besenyő telepekről.

Írta: Szokolay Margit.





## A MAGYARORSZÁGI BESENYŐ TELEPEKRŐL.

### A besenyők eredete és őshazája.

Besenyő névvel a magyarokkal fajilag rokon, azon harcos népet jelezzük, amely az uzok által üzetve a Volgá mellékén 884.-ben őseinket megtámadta, majd a bolgárokkal összefogva új telepükről: az Etelközről s a Pruth, Szereth, Dnyeszter, Bug és Dnyeper mellékeiről is kiszorította. Miután úgy ezt a területet, mint pedig Oláhországot is elfoglalták, Erdély szomszédságában vertek állandó tanyát. A besenyők etelközi "Értem" tartományát a Dnyeper és a Mátyási havasok közé, a Szereth, Pruth, Dnyeszter és Bug folyók első vidékeire kell helyeznünk.<sup>1/</sup> Innen gyakran törték be hazánkba a XI. század folyamán Ozul, Köteszk, Kapolcs és Ákos vezérek alatt.

A besenyőknek hazánkba való betelepüléséről Anonymus tesz említést, már Zsoltról mondja: "az a határszélre a mosonyi Fertőn túl nem kevés besenyőket helyezett lakni országa védelmére."

Konstantinos Porphyrogennetos szerint / De administrando imperio / a besenyőket az aldunai Disztrától / Szilisztrától / egészen a Don melléki Szarkelig tanyáztak. Tehát a tulajdonképeni Etelközt tekinthetjük a besenyők független telepének. Az ő feljegyzései őrizték meg az etelközi besenyők nyolc nemzetségének és ugyanannyi főnökének nevét. A nemzetségek és főnökök elgö-

1/. Bauer: Lebedia, Etelköz, Millenarium, Századok: 1880. 12. 1.



Ögösödött neveiből: Sur, Gyula, Apöny stb. nemzetségek, továbbá Bajsz, Ipa, Roszta, Jyász, Vata, stb. főnöknevek olvashatók ki. Ezek mind olyan nevek, melyek számos helységnévben még ma is megtalálhatók. Az ételközi besenyők közül az Irtem, Sur, és Gyula tartomány népeit kangar-nak nevezték, mivel a többinél vitézebbek és nemesebbek voltak.<sup>2/.</sup>

### A besenyők ethnografiája.

A besenyők ethnografiájáról a különböző írók így írnak:

Hunfalvy szerint: a besenyők nyelvéből a tulajdon és személynéveket is hozzávéve kitűnik, hogy az ugar, tehát rokon volt a magyarhoz.

Roesler szerint: a besenyők és kunok nem tartoznak egy törzshöz, csak melvileg képeznek egy népet.

Vámbéry szerint: a besenyők ama török népekhez tartoztak, kik a XI. és XII. században a kunok neve alatt szerepeltek és két századdal utóbb mint nogáiak, kazánok és turkománok a Kaspi tótól a Krim félszigetig laktak. A kun, besenyő stb. elnevezések csupán családi, ígi és nemzetiségi viszonyt jelző különféle elnevezései egy és ugyanazon népnek.

Anna Comnena: adatai azt bizonyítják, hogy a besenyők török fajta és nyelvű nép volt.

Abu Dolaf arab író, ki 940 körül Bokharából kiindulva több török vidéken át a besenyők vidékére jutott, így ír róluk: "A besenyők hosszú szakálluak és bajuszuak, egymás közt harcolnak, eledelük egyedül a köles és senkinek adót nem fizetnek."<sup>3/.</sup>

### A besenyő népnévről.

Mint az utóbbi írónál is láttuk, a besenyő népnév eredeti alakja a "Besenye", ebből lett később a besenyő.

2/.Csánki:Árpád és az Árpádok.67.1.

3/.Szentkatolnay Bálint Gábor: A honfoglalás revíziója.154 1



A besenyő nemzet különböző névváltozataiként szerepelnek: Beazsnak, patcinak /a görögöknél/, bedene /a volgabolgároknál/, pecceneg, bessen, bissen, bicen, picenat stb. A honfoglalás utáni magyar nyelvből ismert népnevek közül meg volt a honfoglalás előtti nyelvben is a:besenyő, /ó-magyar nyelven:beseney, ó-bolgár-török nyelvbén:szintén beseney/.<sup>4/</sup>  
Gombocz szerint<sup>5/</sup> a magyar besenyő legrégibb alakja be-  
seneu, ugyanolyan hangsajátságokat mutat fel, mit a bol-  
gár-rétegbe tartozó török jövevényszavaink.

A besenyők történelmi szerepe és betelepődése hazánkba.

Freysingi Ottó, aki 1157.-ben kezdte írni I.Frigyes császár történetét, úgy tudja, hogy a magyaroktól lakott területtől észak és keletre eső vidéken besenyők és kunok laknak. Tehát a magyar királyság első évtizedeiben a magyarok keleti szomszédjai csupán a besenyők voltak. Erőlyt már Szent István korában is ők dúlták fel, mert Anonymus a földéről és lakóiról emlékezik meg, mint akik a kunoktól és besenyőktől sok bántalmat szenvedtek. Szent István legendája szerint is a besenyők mint a bolgárok szövetségesei törtek be Magyarországra, de legyőzte őket az erdélyi vezér és besenyő foglyokat ejtett. Bejött még Bulgária felől is vagy hatvan besenyő család, akiket a király szolgálai kifosztottak.<sup>6/</sup> Viszont a besenyők fosztották ki Valkóvárnál Vid bácsamegyei ispán birtokait: Buziás-mezőjét. Ezért Sám soproni kazár besenyő fejedelem seregét annyira tönkre tette, hogy kazár is csak kevesed-  
mag val menekült meg; a többi soproniak részint levágták, részint foglyul ejtették. Gyésza uralkodása alatt történt, hogy a Fertőmelléki besenyők mint hadifoglyok, kérték a ki-  
rályt, hogy adjon azababstot szamukra és ők ezért viszon-  
zul megfizetik salament. Vallakozásuk azonban kudarccal  
váltott és ők megmaradtak hadifogoly-szabados állapotban.

4/ Holich. Honfoglalás kori Magyarország. 13. l.

5/ A besenyő népnévről. Magyar nyelv. III. 363. l.

6/ A. Freysing. L. 12. 1. 130. l.



azent László uralkodását követő belső zavarok közepette ismételtén a besenyők betöréseiről értesülünk. II. Géza is a besenyők és kunok támadásai ellen védekezik. Ugyanakkor azonban megtaláljuk a besenyőket mint határőröket később gyakran a székelyekkel együtt említik őket, mint a magyar hadsereg előcsapatait. II. Istvánnak személyét a csahok elleni harcában besenyők és székelyek őrizték, midőn pedig II. Géza 1146.-ban az osztrák Henrikkel harcban állt, besenyők és székelyek alkották az előcsapatokat.

Bár a besenyőkről szóló legrégibb adat I. Géza királynak 1075.-ben kiadott, a garamszentbenedeki apátságra vonatkozó alapítólevele, mindent összevetve még sem tudjuk pontosan megállapítani a besenyőknek hazánkba telepedését illetően azt, hogy hadifoglyokként, vagy pedig jövevény-telepes nép gyanánt kerültek hazánk területére.

Az általa nyomott magyar nemzettel a XI. század végén s így egyidőben a rokon besenyő is Európába távozt. Mivel a honfoglalók a megszállott országot benépesíteni nem tudták, a XI.-XIII. században befogadták maguk közé arkon faju népeket, köztük besenyőket is, az ország határszéleinek védelmére, akiknek így betelepedett része az idők folyamán a magyar fajjal teljesen összeforrt. Ezért fordul elő olyan általánosan és oly nagy számban a "Besenyő" név a helységnevek között s a latinul írt kronikákban a Bissen, Bessen, Bessi név, ami mind arra utal, hogy a besenyő népek lakosságát jelentősen en csaportotta a magyarországi német, mely aztán az idők folyamán teljesen asszimilálta őket.

Az első betelepedésről szól Anonymus ezen lejegyzése: "Zoltán vezér pedig az ő katonáinak visszatérte után megállapította Magyarországi határait és a németek felé Loson / Fertő / t-ven túl, nem kevés besenyőket is helyezte lakóul országának védelmére, hogy a dühöngő németek



a vett méltatlanságokért a magyarok határszéléit valaha meg ne támadhassák." Ezenkívül Zsolt vagy Koltán az ország nyugati határszélére, a mai Vas megye területére a Fertő táján nem rég bevándorolt besenyőket és magyar fajú oroszokat telepítette le és általuk építette Kőszeg várat.<sup>7/</sup>

Ugyancsak nonymus említi: "Takson vezér alatt a besenyők földjéről jöve egy fejedelmi származású vitéz, kinek neve vala Thonuz-apa, Urkund atyja, kitől a Tomaj nemzetség származik; -kinek Takson vezér lakóföldet ada a komeji részeken a Tiszáig, ahol most Abád rév van."<sup>8/</sup> Ez a táj azon földterület volt, ahol a mai hevesmegyei Bessenyő helység áll; a százdi monostor alapítólevele is említi e vidéken 1067.-ből a "besenyők kutja" a "besenyők temetője" nevű határrészeket s szól ezenkívül besenyő lovassokról is. Taksony vezér tehát 970 után besenyőket telepített le s szállásaikat az abádi rév tájára határolta el. Thonuzapa a besenyő vezér még Szent István idejében is élt, s mivel a keresztény vallást fevenni nem akarta nejével együtt az abádi révben élve temették el.<sup>9/</sup> Ugyancsak Taksony uralkodása alatt jött be hazánkba a bulárok /tőlük bulgárok/ földjéről Billa v. Bylla az előkelő besenyő vezér Baksa nevű társával s az ország különböző vidékein nagy területeket kaptak, tőlük származik az Ete nemzetség.<sup>10/</sup> Nem csekély földeket és birtokokat ajándékozott Takson vezér egy Hetény nevezetű besenyő vitéznek, hog. merre, azt nem tudjuk.

A besenyők későbbi letelepedéséről szól Kézai Simon mester krónikája, amely szerint: "Ugy Besen vezér, mint a királyok idejében is jöttek be csehek, lengyelek, bolgárok, besenyők, románok és az ég alatti mija minden".  
<sup>8/</sup> Béla király névtelen jegyzőjének könyve. 66. l.  
<sup>9/</sup> Magyarok járai-körei története. II. 66. l.  
<sup>10/</sup> Besenyők és magyarok története. Föld és ember 19. l. 100. l.  
<sup>7/</sup> Föld és ember 19. l. 100. l.



idegen nemzetbeliek, kik a királyoknak vagy egyéb országainak szolgálván, tőlük hűbéri jószágokat szerezvén, idő haladtával nemességet nyerének." Hasonlóképen ír a bécsi képes krónika is.

A bevándolások mértéke a vezérek korában még olyan nagy sem lehetett, mint aminőről Szent István kis legendájában Hatvik püspök ír: "Hatvan besenyők minden készületekkel arany és ezüst bőséggel sokféle ékességekkel szekereket terhelten a bolgár rézszekről kikelvén, a királyhoz jönni akarának. Midőn azonban Pannonia széléhez értek, sokan a szolgák közül eleikbe mentek és néhányat kardra hányván, minden javukat elvevék, és őket pusztan és félholtan hagyák. De ők utjukat folytatták, szenvedéseiket a király eleibe terjesztendők, s amindőn annak színe eleibe jöttek, lábaihoz borulának.

11/ Ez történt 1038-ban, midőn hatvan besenyő halván a király nagylelkűségét a jövevények iránt, bejött Bulgária felől, de a király szolgái megtámadván őket, kifosztották. Ők a szent királyhoz fordultak igazságért, aki a tetteseket felakasztatta. A besenyő beköltözések főképp akkor indulhattak meg, mert nemsokára az oklevelek is tesznek említést róluk.

Későbbi besenyő telepítésnek vehetjük az 1072. évi nádorfehérvári ütközet után Ján soproni ispán azon ténykedését, hogy az ütközet után elfogott, meglehetősen nagyszámú besenyőt, Sopron megyében letelepített.

#### A besenyők mint határőrök.

A besenyők hazánkba való beköltözéseit már ismerjük, most áttérünk azon kérdés megvilágítására, hogy milyen helyet foglaltak el az ország társadalmában.

-----  
Jerney: Magyarországi besenyőkről. 147.1.



Anonymus szerint honfoglaló őseink nyugatra a Vág völgyben, illetve a Vág és Morvavizét állapították meg a birodalom határául, azt földvárakkal és más erődökkel biztosították és őrizetére besenyőket rendeltek. Hogy a besenyő nép kezdetben határőri szolgálatokat teljesített, bizonyítja a Fertő melletti elhelyezésük és ör,őrii elnevezésük. Szent Iászló törvénye is öröknek nevezi a határszéli besenyőket: "Custodes confiniorum, qui vulgo Ewrii vocantur." Ezenkívül IV. Béla egy 1246 évi oklevelében: "Custodes exercitum, -qui vulgo Eur dicuntur" is így fordulnak elő.<sup>12/</sup> Hadi szerkezetű katonatelepeket alkottak, kik folyton fegyverben állva örködték a szomszédok becsapásai ellen.- Közháboru és felkelés idején a magyar táborhoz csatlakozván saját bírójuk vagy főispánjuk zászlaja alatt a hadtest előcsapatát, száguldozó osztályát képezték. Bizonyítják határőr voltukat a helynevekben fennmaradt emlékek, Besenyő, Pecsényéd, Pecsened alakban a határszálen. Sopron megyében a Fertőn túl áll máig is Pecsényéd falu, mely nevét ezen besenyő vagy szláv elnevezés szerint Pecsened határőröktől nyerte. Ennek bizonyosságára hogy a besenyő nép neve a határőrzés fogalmával mennyire összeforrot, bizonyítja az, hogy nemcsak nálunk, hanem még Aldunánál is, ennek még mai is élő emléke az oláh nyelvben a besenyő névből származó pecsenyága (peceneaga) szó, mely a Duna mellett felállított határőrökne alkalmaznak,<sup>13./</sup> Okleveleink felváltva "Speculator" és "Spiculator" névvel jelzik a besenyő határőröket.

Ezek a besenyő és székely név alatt ismeretes határőrök a könnyű fegyverzetű lovassághoz tartoztak.

---

12/ U.o. 166.1.

13/ Tagányi: Gyepű és gyepűelve. Magyar Nyelv 1913. 263.1.



Több harcba való részvételükről tudunk. Így pl: 1074.-ben "az osztrák örgróf látván a besenyők mily iszszonyu és rettentő tekintetűek, megijedt s mutatni sem merte magát a hitvány besenyők /vilissimi bissení/ előtt. 1116.-ban II.István csehek elleni hadjáratában besenyő és székely ijjászok őrizték a királyi tábort, de a csehek rájuk rohantak és a hitvány besenyők és székelyek /bissení atque siculi vilissimi /egy seb nélkül futottak a király táboráig. II.Géza idejében pedig, 1146.-ban az ausztriai Henrik elleni harcban az igen rossz besenyők és hitvány székelyek /bissení pessimi et siculi vilissimi/ előrohantak, de azután kitérték a nehéz német lovak rohama elől. Hitványnak nevezi őket a krónika, mert a nehéz fegyverzetű lovagok szemében hitványnak tűntek fel a könnyű lovas besenyők és székelyek.

Besenyő harcmodor. Szépen írja le Salamon Ferenc 14/. a besenyőknek egy etelközi támadását: "A besenyők tengernyi lovassága rohant a magyarok szállásaira, melyeket egy aránylag gyenge része védett a magyar seregnek, mely a család és tulajdon biztosítására maradt ott. Ez nem képes ellentállni a besenyők tulnyomó számának, hanem elvész, s vele prédává lesz a magyarság egy egész nemzedéke. Asszonyt, gyermeket rabszolgául hurcol el a besenyő s vele az ingó vagyont s barmokat. Amit el nem vihetett belőle, azt leéltte és felégette." Az ilyen támadások és a bolgár-besenyő szövetség alkalmatlansága tette őseinknek az etelközi szállást. A besenyőket kemény legényeknek mondották bizonyára azért, mert a besenyő is jó nyillas volt és értett a pusztai lovas népek harcmodójához. Fegyverzete vállról lefüggő s nyilakkal telt puzdra

-----

14/. A magyar haditörténethez a vezérek korában. 61.1.



és kézijj, de van közöttte, aki a harcban dárdákat is használ; többnyire mind lovas íjjászok. Táborukról írják, hogy ökörbőrrel bevont fedeles szekereket vittek magukkal, amit táborba szállva egymással összekötöttek, körbe állítottak és ezenkívül egy árkot hánytak.

A besenyők szervezete és kiváltságaik.  
-----

A besenyők államszervezete is a törzs rendszeren alapult; nem egy fejedelem vezetése alatt állottak, hanem törzsekre oszlottak. Hadi vállalataikban egy-egy tehetségesebb vezér vagy vajda körébe gyültek, aki a legszigorubb fegyelmet gyakorolta közöttük. Hogy a központosítás náluk teljesen hiányzott bizonyítja az, hogy a magyarok már a hazába való beköltözésükkor találtak itt besenyőket s később is úgy a vezérek, mint a királyok korában kisebb-nagyobb csoportokban - melyek egyes nemzetségek lehettek - szállingóztak besenyők Magyarországra, ahol különböző vidékeken telepítettek meg. - Az országban megtelepült besenyők mint szabad nemzet fiai szabadságot nyertek, amelyet azonban az ország nyugati szélén lakók - hihetően a kereszténység be nem fogadása miatt - elvesztettek. Ezért említi a kronika tudósít: "a besenyők kérték Gejza királyt, hogy ha őket szabadná teszi, ők Salamon király incselkedéseit megzabolázzák. Gyécsa király megígérte, hogy kérélmüket teljesíti, ha ő is betartják ígéretüket. A besenyők tehát Zoltán vezérükkel Salamon ellen támadtak és ez a német határgrófot hívta segítségül, ki a besenyők isszonyu és rettentő tekintetétől megijedve, az ütközetből kivonta magát." <sup>15/</sup> Ezen besenyők a nádor hatósága alatt állottak.

Alkotmányaink szerint minden földtulajdonos birtokához mért arányban tartozott a védelem terhét viselni.

-----

15/.kerékgyártó: A műveltség fejlődése Magyarországon. I.



A besenyők tehát részint mint adózástól ment és adományozás folytán öröklődő birtokosok, másrészt mint határörök háborus veszély idején fölkelni tartoztak. 1222.-ben Gyula nádor a Sopron megyei árpási besenyők azon panaszára, hogy ispánjuk által szabadságaikban megrövidítettek, felkelési terheiket néhány pontban szabályozta, elrendelve a bírák három évenkénti fizetését, a hadbe menő besenyők által hat mantuai dénárral 2 lótól számítva, az oda nem mehetők által pedig ugyanannyival egy lótól számítva teljesíteni, minek következtében azok, akik hadat viseltek, felerészben járultak hozzá a közteher viseléséhez. A várszerkeztettől független besenyők a korábbi időben sem állhattak a várispán hatósága alatt, mert társadalmi állásuk őket a vár iránti szolgálatra nem kötelezte. Ezért is feltehető, hogy ők nem mint meghódoltatás folytán, hanem egyes részeik már kölcsönös szerződés alapján lettek a magyar haza tagjaivá. Már egy 1192.-ben kelt okiratban említés van téve a besenyők bírájáról - comes - s elsoroltatnak törvényeik és kiváltságaik, melyek legközelebb járnak az erdélyi székelyek és szászok jogaihoz.<sup>16/</sup>

Látjuk tehát, hogy a besenyők némi kiváltsággal bírtak az országban, anélkül azonban, hogy külön közjogi osztályt alkottak volna. A besenyő szabadság abban állott, hogy a nagyobb csoportban együttélő besenyőket saját külön bíráik kormányozták; ezen comesek nemcsak a hadi, hanem polgári ügyeit is intézték népeiknek, ez képezte személyes szabadságuknak egyik alapját. Szabadságukhoz tartozott a tized, rév és vám adóktól való mentesség is, amit II. Géza király 1196. évi III. Ince pápa 1212. évi és II. András 1221. évi levelei bizonyítanak, melyek a besenyőket az előző besenyő szabadsággal szemben vásárolt birtokaik után dézsma alól is kivétetnek azok a besenyők, kik kiváló érdemeik-

-----



nél fogva királyi adományból nemesi örök birtokot és szabadságot kaptak.<sup>17/.</sup>

A besenyők a kereszténységet fölvtették, templomaik voltak, azok kegyuri jogát is átörökölték. Szellemi képzettségükről és előkelőségükről pedig tanuskodnak azok az állások, amelyeket betöltöttek és megyénél, mint szolgabírák, alispánok és más magasabb rangúak.

Méltóságot viselő besenyők voltak:

1192.-ben: Mokh bács-i főispán és nádor.

1216.-ban: Ochus, II. András alatt országbíró és a besenyők bírása.

1222.-ben: Gyula nádor, besenyők főbírája.

1222.-ben: Lukács, a besenyők bírása.

1267.-ben: Poky Olivér, győri főispán és a Rába körüli besenyők bírása.

1324.-ben: Fülöp nádor, kunok és besenyők bírása.

1329.-ben: Benedek baranyai főispán.

1329.-ben: Mikch mester, alavoniai bán és besenyők bírása.

1346-47-49: Geregly mester a besenyők kapitánya.

1406.-ban: Haróthy János macsói bán és besenyők bírása.

1406.-ban: Eorghedei Pál, Jalmát, Horvát és Szlovánorszá-  
gok bánja.

#### A hazai besenyőtelepek.

Hazánkban besenyő telepek voltak: Arad, Bács-Bodrog, Baranya, Bars, Békés, Borsod, Csanád, Csongrád, Fejér, Győr, Heves, Jász-Nagy-Szolnok, Komárom, Krassó-Szörény, Liptó, Moson, Nyitra, Pest-Pilis-Sotl-Kiskun, Pozsony, Sopony, Sopron, Szabolcs, Szerém, Temes, Tolna, Torontál, /a régi/ Valkó, Vas, Veszprém, Zala megyékben. Zenkivül Erdélyben is: Háromszék, Beszterce, Kassza, Kis-Küküllő, Alsó-Fehér, Hunyad, Fogaras, Udvar-

17/.Károly: Fejér vármegye története, I. 179. l.



hely és Maros-Torda vármegyékben.

Arad megye: Ma nem létezik a megyében Besenyő nevű helység, de hajdani létezéséről szól a váradi regestrum 1235 évre vonatkozó 58. cikkelye: Ioubadiones Orodienſis caſtri ſcilicet: Baſu Hodnogio, Nuhu.Bayr, Belche, Kelenin centuriones, et omnes alii ioubagiones, cum caſtreſibus, impetrunt Geruaſium, de genere Chenad, pro terra caſtri nomine Besenen, iudice Nicolao Palatinó Comite, Priſtaldó Gongſa, de genere Hudus, vnus de caſtreſibus portató ferro, pro terre iam dicta, iuſtificatus eſt" <sup>18./</sup> III. Károly király egy 1727-ben kiadott adománylevelében szerepel "Besenyő" mint akkor Zaránd vármegyéhez számított puszta. Besenyőtelep lehetett esetleg nevének "ülés" végzete miatt a régen zaránd, újabban aradmegyei Paulis (ma Ópálos), a régi Pálülése. <sup>19./</sup>

Bács-Bodrog vármegye: egyik legősibb községe volt Besenyő, melynek egész pontos fekvését nem állapíthatjuk meg. Először említi Szent László király 1093 évi oklevele mellyel a tihanyi apátságnak már Szent István által adományozott birtokait és kiváltságait megerősíti. (in partibus Bodrug villam Besenen) belőle megtudjuk, <sup>20./</sup> hogy Besenyő község is a nevezett apátsághoz tartozott. Ezen birtokban II. Endre is megerősíti az apátságot 1211-ben és ugyanez évi határjárás szerint a helység a mai Monostorszeg körül a Duna mellett terül el. Más források azonban Bajától északra helyezik a az újabb katonai térképek is Baja fölött Pest megyében jelölnék meg egy Besenyő nevű földrészt. Csánki szerint <sup>21./</sup> a bodrog megyei Besenyő (Besene, Besenenew 1391) ma Kis és Nagy-Besenyő puszta Bajától észak felé pest megyei területen. A XIV. században szerepel egy Besenyői nevű család, melynek

18/ Jerney: id. m. 157.1.

19/ Vadász: Bikis-besenyő megye 33.1.

20/ Pesty: Az eltűnt régi vármegyék. I. 219.1.

21/ Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában(II.149.1



tagjai 1425-ben osztózni akartak jószágukon . Besenyő néven még előfordul a XV. században is. E helység a török korban pusztult el, s egy 1628 évi oklevélben már csak pusztaként szerepelt. Ugyancsak a besenyők emlékét őrzi Bezen dalu is ( Bezun) mely III. Endre királynak az irat keltét meg nem jelölő oklevélben Gara helység tőszomszédságában volt. Ezt az adománylevelet a kalocsai káptalannak 1308-ban kelt átiratából ismerjük. A helység neve előfordul egy 1333-ban kelt oklevélben is. Jerney szerint <sup>22./</sup> úgy látszik Bezdan mezőváros is a besenyőktől kapta nevét. A Kulpen besenyő törzsnév mutatható ki a mai Kuplin ( Kulpen, 1345. óta Kurpe, Kulpi) helység nevében <sup>23.7</sup> A régi Martonosülése a név végződése miatt gondolható besenyőtelepnek, ma Martonos, Horgos és Szeged alatt a Tiszánál.-

Baranya vármegye: A besenyő egykori lakhelyeikre mutatnak az Okur vize melletti Bese és Besence nevű falvak, III. Béla király 1181-ből származó megerősítő levele említi a hajdan Pécs körül virágzó Besen és Vosian nevű falvakat. Ugyancsak előfordul Bezen alakban, egy 1266 évről származó adománylevélben. A baranyamegyei besenyőkről szól IV. Béla király, a fehérvári keresztések számára 1238-ban kelt adománylevele, melyben " Bissenii de terra Naragh" -ról tesz említést és a Nyárad helységi besenyők szabadságairól szól. A helység ma Nagy-Nyáránd, Mohács körül. Csánki említ egy Besenyő nevű falut: <sup>25./</sup> Poss, Beseneu, quae est in Bata in comitatu de Barana, 1346. A tolnamegyei Batta vidéken

-----

22/ Jerney: id. 157.1.

23/ Tagányi: történelmi helynévmagyarázatok.Föld és Ember 1922.

24/ Vadász: id. m. 33.1.

25/ Id. m. II. 473.1.



Kereshetjük Besenyő hely a két Budmér, Kis és Nagy Budmér és Béllye helység. <sup>26/</sup> Ezenkívül Kátoly: neve 1296-ban Katlt.

27/ A Simogy megye területén eredő és Barnyán keresztül folyó Pekete víz régi neve Okor, szintén Besenyő eredetű.

Bars vármegyei Besenyő község kétségtelenül Besenyő eredetű, mely III. Incze pápának a Garamszentbenedeki apátság részére kiadott oklevelében "Villa Beschem" néven fordul elő (1209) Ósrégi besenyő telep, a pápai tizedszedők lajstromában is szerepel. 1272-ben oklevélben is említik. Neve 1395-ben Bessenew. <sup>28/</sup> Egy 1264 évi határjáró levél szerint határos a Nyitra megyei Nyárhíd faluval. <sup>29/</sup> Ma Zsitvabesenyő a Verebéli járásban. Tőle északra találjuk a Zsitva mellett a szintén Besenyő Bodok helységet. <sup>30/</sup> A Besenyők nevének emlékét tartja fenn szintén a verebéli járásban Besenyőtől nem messze Bessne falu, mely a pápai tizedszedők lajstromában már szerepel és 1298 - 1359 években az esztergomi káptalan bizonyosság leveleiben is említik. Egyike a le gazdagabb palaeolith és neolith korbeli lelőhelyeknek. (Ma Barbasel). Taszád már a XI. században Besenyő helység melyet még II. Endre alatt besenyők laktak. Először a Garamszentbenedeki apátság alapító levelében szerepel, 1209-ben egy határigazítási perben van fellemlítve. Neve 1353-ban Thazar, 1565-ben Tozár. Ez az eredetileg Besenyő telepítvény (neve az Árpád korban: Tessár) ma Malonyával összeépült és már teljesen tót.-

<sup>31/</sup> Szintén besenyő helység Kovácsi garamvölgyi kisközség 1075-ben a garamszentbenedeki apátság oklevelében is sze-

-----

26/ Bátky: Badacsöny, Föld és Ember. 1922 70.1.

27/ " Kotliba, Kátó. Föld és Ember, 1927 198.1.

28/ Borovszki: Bars vármegye monografiája. 22.1.

29/ Pesthy: Magyarország helynevei. I.233.1.

30/ Bátky: Helynévmagyarázatok. Föld és Ember. 1921.139.1.

31/ Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képen. VI.36.1.



repel. Megemlítik 1236 és 1297 években is. 1565-ben az esztergomi káptalané lesz. 32.) Általában Bars vármegye nyugati részének lakossága besenyő telepítvény s e telepek a Garam mellett, a mai Bars megye felső határáig Sas-kő vár tájára, továbbá a Zsitva és Nyitra folyók vidékére települtek. Itt találjuk meg ma is a garamszentbenedeki járásban Felsőbesenyő falut.

Békés vármegye besenyő telepeinek megírásához:

=====

Vadász Pál: "Bikis-besenyő megye és a besenyőkről, magyarságukról; meg a Barsa nemrül a helynevek magyarázata" c. munka szolgált alapul. A szerző egy a Nemzeti Múzeum Goszthony levéltárának 1365-i okiratára, melyben előfordul a következő kitétel: "Nadány pusztája egyháza, mely hajdan a besenyők Békés megyéje volt", -erre hivatkozva azt bizonyítja, hogy valószínűleg egész Békés megye besenyőtelep lett volna. A megyében besenyő népről ugyanis csak a tatárjárás előtti időben beszélhetünk. Sem Anonymus sem Rogerius nem említi e vidékről semmit. A szerző szerint a besenyő telepek lehúzódnak a Mátá-aljától Heves, Szolnok és Békés megyén keresztül az Alföldön át a Maros tájáig, sőt egészen Bulgáriáig. Ugy a régi, mint a mai Békés megyében vannak a besenyőkre utaló helynevek. Így a gyomai járásban Gyoma külterületei közt találjuk Bessenszög nevű határrészt; a Gyomával keletről szomszédos Szolnok s 1422 előtt ugyanosak Békés megyei Devaványa határában Ködmönös vidékén volt Besenyőhalom és Atyaszegnél Besenyő nevű határrész. 33.) 1422 előtt szintén békés megyei hely volt Ványa (ma Szolnok megye), és lakói besenyőknél lehetnek. (A vanyai régi ref. templom lebontásakor az alatta levő kunhalom alatt őssírt

-----

32.) Borovszky: id.m. 48. l.

33.) Vadász: id.m. 91. l.



találtak. Ez lehetett besenyőhalom és sir is.<sup>34/</sup> Ma is szomszédja a Békés-besenyő megyében levő Körösladány. Tehát amint látjuk ugy Gyoma, mint Ványa határában besenyőkre utaló hely-, föld-, és halomnevek vannak. Besenyőtelep ezenkívül Póhalom, /ma puszta Gyoma északi határában/ ettől nem messze, Turkeve és Mezőtúr közt Póhanara /régi egri püspöki birtok, majd nagykun falu és puszta/; Puszt-Pó, régen Kis-, és Nagy-Pó falu. Tekintve, hogy Gyula volt az egyik besenyőtartomány neve, Vadasz Pál idézett munkájában felteszi, hogy ma a zaránd-békési Gyula, a mai megyei székhely szinte besenyőtelep, kérdés: középkori régi földesuri családja, a besenyő fjedelmi Tomaj-nemes Losonczy, gyakran Gyulai család itteni birtokossága is, nem besenyő-hagyományok következése-e ? mert 1222.-ben Gyula nádor főispán is besenyő.

Bihar megyében besenyő hely a Váradi Regestrum 341.§.-ban említett "Villa Beseneud", ez a Besenyő Jerney szerint most puszta, de régen népes hely lehetett. 1552.-ben Beznew-nek hívják, ma Barátka és Nagybáród között Beznye, illetve Báródbeznye község.<sup>35/</sup> A Váradi Regestrum szerint /298.§./ Tecus szolgája Vrug dúsnok a besenyői egyháznak tartozik a felszabadításáért, ez a Besenyő /Ecclesia de Beseneu/ Ujpalota mellett volt; ezt említi Mezőbesenyő néven egy 1600.-évi összeírás. Ezen helyen ma a központi járásban Köröstarján község külterületei közt találjuk: Nagybeseenyő vagy Besenyő pusztát. Viszont Csánki két birtokot említ Besenyő néven: I. /Bessenew, Besenew. 1396./ Keresszeg várához tartozott, ma puszta Körösszeg mellett, Berekböszörmény határában, először 1314.-ben említik. Ma a

-----

34/.U.o.36.1.

35/.Gyórfy I: A Feketékörös völgyi magyarság települése.Fölldr. Közl.484.1.



cséffai járásban Vizesgyán község külterületei közt van Vizesgyán-Besenyő-major./ II./ a szentjogi Apátságnak is volt <sup>36/.</sup> Besenyő nevű birtoka. <sup>37/.</sup> Van egy adatunk, mely szerint a borsodmegyei Bessenyei család a Szoárd nemzetségből a többek között Dancsházát is bírja Biharban, mely hajdan Besenyőnek neveztetett. E nemzetség Izsákai ága szintén Biharban Fudi-Vásárhelynek kölcsönzött előnevet hasonlóképen besenyőtelep közelében. Az 1715.-évi összeírás említi is Fugyivásárhely határában Besenyő-pusztát. Az 1720.-évi összeírás Zsiópellagáról írja, hogy Bessenyo nevű pusztáján 12 köblös vetése van. Mezőtelki határában is van egy Besenyő pusztá <sup>38/.</sup> <sup>39/.</sup> ugyancsak az összeírás szerint 34 köből vetéssel. Említ Ortway : Michaelis v. Mychaelis Besseneó, Mich in Beseneu portus-révet, mely a leleszi prépostság birtokviszonyaira vonatkozó 1211.-évi és II. Andrének a leleszi prépostság birtokait megerősítő 1214.-évi okleveleiben fordul elő; egyébként Bihar megyében a Sebes Körös Váradon felüli szakaszának egy már a XIII. század elején elavult nevevére. A Fekete Körös völgyében egyetlen besenyő telep volt a Tenkétől nem messze, délre levő Bessenyo, mely az 1552.-évi összeírásban még szerepelt. <sup>40/.</sup> A felsoroltakon kívül találjuk még ma is Bihar megyében a Komádi községhez tartozó Besetanya pusztát.

Borsod vármegye, besenyő telepeinek eredete visszanyúlik a honfoglalás idejére. Szinhalom vagy Szinhalom megtelepítése után létesül közvetlen társzomszédságában egy besenyőtelep, hol pogány sirhalmaik a XI. században említtetnek s a felü máig is Besenyő <sup>41/.</sup> nevet viseli. E helység felé volt a

36/. Csánki: 10. m. I. 604. l.

37/. Széll: A nagybesenyői Bessenyei család. Turul 1881.

38/. Györffy: 10. m. 48. l.

39/. Magyarországi régi vízrajza. I. 524. l.

40/. Györffy: 10. m. 485. l.

41/. Ipolyi: Utószó a Szinhalmi leletekhez. Századok. 1871.



Besenyők kutja "puteus Bissenorum", azon út mellett, mely a Besenyők sírjához. "sepulchra Bissenorum", vezetett. A helység neve 1336.-ban Besseneu. Ma a Miskolctól észak felé fekvő Besenyő /sajó-Besenyő/ és Szirma Besenyő helységeket kell értenünk. Ez utóbbi vagyis Szirma Besenyő őskori leleteiről nevezetes. Ugyanis az Országos régészeti társaság egyik ülésén Dr. Szentáray János titkár jelentéséből tudjuk<sup>42/</sup>, hogy a szirma-besenyői őskori leletek a besenyők vagy az ősmagyarok emlékei. A besenyők e vidéken már a X. században szerepelnek, nemcsak Anonymusnál, hanem oklevelekben is. Így a zászti apátok alapítólevelében /1067/ említették a fent nevezett Besenyő helység közelében a besenyők sírjai. Szirma-Besenyőn még a XIII. századbéli okmányok adatai szerint is besenyők laktak. Besenyő eredetű helynév még Eszlár, vagy Cszlár, a mai Tiszaoszlár a mezőcsáti járásban. Szintén a besenyők nevének emlékét tartotta fenn az edelényi járásban, a Bodva vize mellett fekvő Besenyőlód vagy Lód-Besenyő.

Csanád vármegye. Területén már a legrégibb idők óta laktak besenyők, ősi fészük az Aranka vagy Harangod mellett Besenyő volt. /Ma a torontálmegyei Óbesenyő./ E körül terültek el Sáp, Dömevár vagy Dömevár, Veresdob, Kocsi, /Kocha/ Tompá-Valkány, Hegyes-Valkány, és Vég-Valkány besenyő szállások, melyekből később egy-egy falu vált ki.<sup>43/</sup> A mai torontálmegyei Óbesenyő mellett feküdt Besenyő falu s a vele hajdan szomszédos Nagy-Besenyőtől való megkülönböztetés miatt nevezetett Kis-Besenyőnek. Neve 1230: Bessentu, Besseneu. /Utóbbi név előfordul II. Endre fiának Bélának egy oklevelében:<sup>44/</sup> In parochia Chenadiensi villam Beseneu. /Eredetileg

42/. Archaeológiai Értesítő. Új folyam. 8. k. 4. sz. 374. l.

43/. Borovszky: Csanád vármegye története. I. k. 75. l.

44/. Hazai Okt. VI. 25. l.



Csanád várához tartozott; IV. Béla ifjabb király Csák nembeli Miklósnak adományozta - kinek birtokai közt fel-  
lelhető Besseneu-, de II. Endre 1230.-ban visszavette  
tőle. A tatárjáráskor teljesen elpusztult. Ellenben Nagy-  
Besenyő, melynek helye azonos a mai torontálmegyei Óbe-  
senyővel, csak 1232.-ben tűnik fel okleveleinkben; ami-  
kor is II. Endre király a fehérvári, csanádi, aradi és  
zarándi várhoz tartozó azon földeket, melyeket fia Béla,  
Miklóstól visszavett, nevezett hívének hű szolgálatai  
jutalmazásául annak ismét visszaadja és ezekben határt  
járát. <sup>45/</sup> /Prima autem meta Bissenorum de castro Chenadi-  
ense/. Ebből látjuk, hogy a besenyők földje a várispán-  
ság alól kivétetett <sup>46/</sup> és a határjárásból kitűnik, hogy  
a birtok Berjén /Seryan/, Bodkerek /Potkerek/, Degőr  
/Pegur/, és Pony /Pon/ földek között feküdt. Ugyanitt  
találjuk a csanádi várjobbágyok Bő nevű faluját is  
említve. Lakói a szabad besenyők már kiváltságokat él-  
veztek. Ezt elárulja az a tény, hogy már 1331.-ben min-  
den kedden hetivásárt tarthattak. Fel voltak mentve úgy  
az adó, mint a tizedfizetés alól. A csanádi káptalan kö-  
vetelte rajtuk az egyháztizedet és ekkor Nagy Lajos ki-  
rályhoz fordultak, ki 1369. augusztus 4.-én megparan-  
csolta a csanádi káptalannak, hogy a bessenyői nemese-  
ket nemesi címük kárával és sérelmével ne kényszerítse  
a tized fizetésére <sup>47/</sup>. Zsigmond király kiváltságlevele  
/1435/ kiveszi a nagybesenyői nemes besenyőket "Condi-  
tione Bissenatus eorum requirante", minden más bírák  
hatalma alól. Zsigmond kijelenti, hogy külön-különféle  
bírák eleibe való előzéssel ne terheltessenek, meghagyja  
tehát a nádornak, országbírójának, csanád vármegye fő és

-----

45/.Wenzel:Árpádok.Uj Okmt. VI.504. és Lazai Okmt.I.12.

46/.Pesty: A magyarországi várispánságok története 200.1.

47/.Borovszky: i.d.m.II.55.1.



alispánjának, úgy az ország összes bíróságának, hogy nevezett besenyők felett ne biráskodjanak, mert az azok elleni panaszokat ő maga fogja elintézni. II. Ulászló idejéből is vannak nagybesenyői nemesekre vonatkozó iratok.- De a XVI. századi török veszedelem idején a földesurak menekülni kezdtek; a besenyő utódok is teljesen elszegényednek. A szegény jobbágyok a török elleni védekezés céljából bekerítették a várost, építettek egy öreg tornyot s lett belőle erősség. Az őrtorony romjai még 1804.-ben is fennállottak a mai Óbesenyő város azon táján, melyet a romokról "Na kámáká" /Köves/ néven nevezték el a bolgár lakosok.<sup>48/</sup> Sáp község /Saap:1369/ Harangod mellett, a mai torontálmegyei Óbesenyő határában feküdt. A besenyői nemes besenyők birták 1369.-ben Nagy Lajos király kiváltságával, bár eredetileg Róbert Károlytól kapták. Hogy a község meddig állott fenn, nem tudjuk, de a XV. századot nem érte meg.<sup>49/</sup> Ugyancsak a Nagy Lajos által adott kiváltságokat élvezte Dömevár vagy Domevár /1345:Demeuvár, 1369:Domewar./; Harangold mellett, Besenyő és Valkány között feküdt. Kezdetben a Csanád nemzetség birtoka s csak később lesz a besenyőké. Ép úgy nem érte meg a XVI. századot, mint Veresdob /Weresdub:1256/, mely a torontálmegyei Valkány és a régi Homokrév közt az Aranka partján feküdt. A besenyői nemes besenyők Róbert Károlytól kapták és Nagy Lajos erősítette meg kiváltságokkal 1369.-ben. Kocsa /Kocha: 1345/, Óbesenyő közelében feküdt, neve valami besenyő személynévből származott.<sup>50/</sup> Bár 1345.-ben a Csanád nemzetségé, 1369.-ben Nagy Lajos mégis mint a besenyőket

-----

48/. Borovszky: id.m.II.57.

49/. " " II.528.

50/. " " II.302.



megillető falut ruházza fel kiváltságokkal. Ma talán Kocsovát pusztá tartja fenn emlékét.<sup>51/</sup> Az utolsó okiratilag bebizonyítható besenyőtelep a régi Csanád megyében Valkány, mely a torontálmegyei Óbesenyőtől nyugatra az Aranka partján feküdt. Eredetileg besenyő személynév lehetett. Több ilyen nevű és egymás mellett állott szállást Tompa-, Hegves- és Vég-Valkány /Thompa, Valkan, Heges Valkan et Veg Valkan./ néven különböztették meg egymástól. A besenyők Róbert Károlytól kapták, Nagy Lajos 1369.-ben szállásaikat kivette az országos bíróság hatásköre alól és a királyi törvényszék elé utasította.<sup>52/</sup> Vadász Pál említi munkájában<sup>53/</sup> mint csanádmegyei ősbesenyő telepeket: Kevermes, Kenyveles, Solymos és Ebalfája nevű besenyőföldeket.

Csongrád vármegyében találjuk a Hékedi család birtokában Böd helységet a határában eső Dancsbáza,<sup>54/</sup> másképp Besenyő pusztávalegyütt 1453.-ban.

Fejér vármegyét a IX.században maga Árpád vette saját nemzetségének birtokába. Utóbb telepedtek le a besenyők a megye déli<sup>55/</sup> részén és a Sárviz /csatorna/ nyugati és keleti oldalán. A megye területe hajdan átnyult a Duna tulsó oldalára is, magába foglalván Csepel szigetet is. Az Árpád törzs birtokain később a Sárviz balpartján a rabszolga, később nemes besenyők és kunok is kaptak szállásokat.<sup>56/</sup> Különösen a Velencei tótól délre eső területen találjuk ezeket a szállásokat, mivel e területet a foglalók, ugyszintén a később betelepített besenyők, majd a kunok legelőnek használták és száklásokat emeltek rajta. Bár a fejérmegyei besenyőkről csak a XIII. és XIV.században tesznek említést

51/. Jerney: Keleti Utazása.

52/. Borovszky: id.m.II.616.1.

53/. Bikis-besenyő megye. 33. és 55.1.

54/. Zsilinszky: Csongrád vármegye története. I. 95.

55/. Csztrák-Magyar monarchia. IV. 534.

56/. Batty: Néhány vonás Fejér vármegye népességének tömörüléséhez. Földr. Közl. 1918.



okleveleink, mégis feltehető, hogy a Szent István által betelepített 60 besenyő család foglalta el e vidéket. Részben, mert Szent Istvánhoz jöttek, aki Fejérvárrott lakott, részben, mert az általuk alapított helyek között van a beköltözöttek számát jelző Hatvan-puszta, végül mivel azok Bolgárországból jöttek, megörökítették az elhagyott ország nevét a Pllgár, Pulgár, ma Polgárdi község nevében.<sup>57/</sup> A XIV. századi oklevelek arról szólnak, hogy a besenyők külön ispán /Comes Bissenorum/ alatt éltek a megye déli részén, a helységek hosszú sorozatában a Káloz melletti Szent-Ágotától és Tebercsek /Töbörzsök-pusztá/-tól délnek le egészen Czechéig és Hardig. E helységek a következők:

Aba község nevét talán a II. András alatt 1225.<sup>58/</sup> körül említett Aba besenyő királyi embertől vette. Alap /1352:Olop./, besenyőtelep volt. Ma Alsó-Alap helység és Felső-Alap puszta a megye délkeleti zugában. Birtokosa az Alapi Besenyő család, a nemes besenyők közül való. Alapról olvasunk Zsigmond király egy 1432.-évről való adománylevelében, melyben bizonyos alapi rész-birtokot Alapi Istvánnak és rokonainak adományoz "ac alteri Benedicto dicto bessenew, filio Johannis de dicto Alap".<sup>59/</sup>

And községről 1344.-ben tesznek említést okleveleink; a megye déli részén feküdt.<sup>60/</sup> Bacs neve: 1258-ban Villa Boch. 1348.-ban előfordul a következőképen: Beke ....bissenus nobilis de Boch. Ma puszta a megye délnyugati határszélén, Egres határában.<sup>61/</sup>

Besenyő névvel három helységet jelöltek meg Fejér megyében: a/. Poss.Bessenew.Cziko-aljával és Adonnyal em-

57/.Károly:Fejér vármegye története: I.168.

58/. U.o. " " I.161.

59/.Hazai Címánytár.II.249.

60/.Csánki:Id.m.III.316.

61/. U.o. III.317.



litik; ma puszta és pedig Alsó- és Felső-Besenyő puszták vannak helyén a megye keleti részén, Adony és Ercsi között. Ercsi község külterületei közt ugyanitt van Kis-Besenyő, másképp Szinatelep-puszta. Régi római telep, leletei körülbelül Kr.u.161.évből valók.<sup>62/</sup> Számos hamvedret, római pénzt, sőt még egy római emlékkövet is találtak a mai Alsó-Besenyő felső határában, mely ma határjelző a göbolyjárasi és besenyői puszták között. b/.Besenew: a tolna-megyei Simontornya vár tartozékai közt fordul elő; a mai Fejér megyei területen Egres és Hatvan vidékén feküdt, a megye déli zugában. c/.Poss.Bessenew: Gerencsér várához tartozott s annak környékén a fejér és komárommegyei határszáron fekhetett.<sup>63/</sup> Szintén a besenyők emlékét tartja fenn a ma már ráckevei határhoz tartozó Besnyő-sziget és Besnyő-kaszálló.<sup>64/</sup> Czecze: Bisseneus de Ceché 1339.Szent Kozma és Damján tiszteletére szentelt templommal, a megye délnyugati csücskében találjuk. Fancs: Bissenus nobilis de Fanch.1335. Köznemeseké és a veszprémi püspökségé volt. 1391.-ben a Bold.Szűz tiszteletére szentelt egyházat említik.<sup>65/</sup> Ma puszta Egres mellett északra a megye déli csücskében. Említik egy 1269. évi oklevélben is, melyben IV. Béla király Mátyás és Chutur nevű többörzsöki besenyőknek Menyőd és Fancs között fekvő, besenyő szabadsággal bírándó szintén Fancs nevű földet ajándékozá.<sup>66/</sup> Fecse: Bissenus de Feche, egy 1326. évi oklevélben fordul elő, melyben a fehérvári keresztések konventje egy részről a fecsei megnevezett hat besenyők /Bisseni de Feche/, másrésztől egy más felekezetűek közt vérengzés miatt eredett pör dolgában barátságos

-----

62/.Tud.Gyűjt.1818.IV.142.

63/.Csánki: id.m.III.319.

64/.Károly: id.m.I.168. és 181.

65/.Csánki: id.m.III.324.

66/.Jerney: id.m.154.



egyezményt bizonyít végbementek. <sup>67/</sup>Gerény; Nicolaus Bissenis de Geren 1343. Szent Agota vidékén feküdt. Hard Mord; Nicolaus nobili bissenus de Hard 1399.-Parochialis egyházát 1466-ban említik. Ma pusztá Vajta és Czezo mellett /ez utobbihoz tartozik/, a megye déli határszélén. Hatvan pusztá neve máig is fenntartja a betelepített 60 besenyő család számát. Igor; Gregor bissenus nobilis de Igor /1348/. Csókakő várához tartozott, vámbely is volt. A bold. Szűz tiszteletére emelt egyházat említik 1548-ban. Ma pusztá Bonaghtól délkeletre. <sup>68/</sup>

Nagyhalom /Nogholm/ szintén besenyő település. Szól róla III. Honorius pápa ítélete, melyben 1218. nov. 23.-án megbizta az esztergomi és győri prépostot a győri főesperessel, a Fejér megyei Nagyhalom /Nogholm/ besenyő népe ügyében; ugyanis ők a bor tizedeit a szentmártoni apátságnak nem akarják megadni. Ezért tartsanak vizsgálatot és felelbezés kizárásával mondjanak végleges ítéletet s egyházi büntetéssel kényszerítsék a besenyőket az ítélet megtartására. <sup>69/</sup>

Örs helység /Bisseni de Vrs/ a mai örsi pusztának felel meg, Káloztól délre a Tolna megyei határszélén. Rekesztő /Joh. dictus Kanch de Rekesteu nobilis bissenis de comitatu Albensi. 1352./ vagy Vereş-Rekesztő helység a megye délnyugati részén fekhetett, ahol a besenyők tömegesebben telepedhettek le. <sup>70/</sup>

Besenyő-Ság /Bissenus de Saag de comitatu Albensi/ legelső említése 1545. március 27.-én kelt oklevélben van, amelyben a sági besenyők öröksége tárgyát képezi. A megye déli vidékén Káloz, Sárbogárd és Tübbörzsök táján fekhetett, ma már csak szőlőtelep néhán. házzal. <sup>71/</sup> Szent Agota. Nic. Neseneu dictus de

67/.K.c.155.1.

68/.Csánki: i.m.III.331.

69/.Dr.Erdélyi:A pannonhelmi főapátság története.I.175.1.

70/.Csánki: id.m.III.374.

71/.Körcs: id.m.V. 231.1.



Sancta Agatha 1342. Mich. Bissenus de Sancta Agatha 1347.  
Ma Szent-Ágota, Fejérvártól délkelet felé. Besenyő-Szent-  
Miklós: 1324: Zenthmiclos, 1343: Poss. Besenew Zenthmiklos  
iuxta fluv. Saar. 1366.-ban Szent-Miklósról nevezett ló-  
templomát említik. A veszprémi püspökség birtokai közt  
találjuk. Ma is megvan a Sár folyó mentén, a megye dél-  
nyugati vidékén Sárbogárd mellett. <sup>72/</sup> Szent Márton

falu /villa sz. Marton/, a mai fejérmegyei Szered-Szent-  
Márton pusztája is besenyő fészek volt. Csánki /III.350/  
szerint ez a Szered-Szent-Márton pusztája Sárbogárd mel-  
lett északnyugatra a régi Szeret /Szered/ helység nevét  
őrzi. Okmányban 1399.-ből, mint Nobiles bissoni de Ze-  
reth fordul elő. Töbörzsök vagy Töbörcsök hajdan falu,  
ma puszták a Sár viznél, Sárbogárd és Káloz mellett.

1269.-ben IV. Béla király lánya és Chutur nevű tö-  
börzsöki besenyőknek - Bissenis de villa Tuburchuch -  
két ekényi földet adományoz, <sup>73/</sup> "in libertate Bissenor-  
um possidendam". Zedereg /Gregorius bissonus de Ze-  
dereg 1337, Benedictus Bessenew de Zedereg 1392./  
helységben 1417.-évből a bold. Szűz tiszteletére emelt  
templomot is említene, mely a megye déli csücskében  
a mai közép és alsószentiváni pusztáktól észak-nyugat-  
ra elterülő temetőhelyen állt, körülötte pedig a falu  
emelkedett. <sup>74/</sup> Egres falut is említi az az adományo-  
zás, mely szerint 1338.-ban I. Károlytól Sadani Jánosfy

György besenyő /Georgius bissonus/ az őbesenyő elődei  
által hirt Bessenő, Egres és Hatvan falukat visszanye-  
ré. Besenyő nevelnek látszanak Batty szerint <sup>75/</sup> :

Bodajk, Bojanka, Isztimér, Bodoglár és Bosmár helynevek.

Végül Tas helység ahonnan Csánki: /III.353/ a tasi

72/. Csánki: id.m. III.349.1.

73/. Pasty: Magyarország helynevei, I.397.

74/. Csánki: id.m. III.353.

75/. Komárom megye település történetéhez, F. és E. 1923. 60.



Besenyei családot említi. A megye nemes besenyő lakossága nevében 1352.-ben Alapi Tombofia Tamás és Rekesztől Kancz János fejedérmegyei besenyők azért esedeztek Nagy Lajoshoz, hogy őket az igazi országos nemesek sorába vegye fel. A király kérésüknek engedve, beiktatja őket az országos nemesek közé és elrendeli, hogy ezután más e megyei köznemesek módjára ők is Fejér vármegye ispánjának bíraskodása alá tartozzanak.<sup>76/</sup> Csánki felsorol munkájában /III.k./ fejedérmegyei besenyő eredetű nemes családokat, mint amilyenek a Czeczei család /1448/, a Dombó család /1352/, Ecse család /1448/, Sike család /1448/, stb.

Győr vármegye, nyugati és délnyugati felében kisebb-nagyobb csoportokban telepedtek le a besenyők. Telepeik a Rábaközben voltak és egész Baráti-ig terjedtek. Itt még a XIII. században is laktak besenyők, de idővel teljesen elenyésztek.<sup>77/</sup> A győrmegyei besenyőtelepek közül a legnagyobb volt Téth, a legrégibb helységek egyike. Nevét első birtokosától a Théth nemzetségtől nyerte s e nemzetség által birt. részét a falunak hívták Öreg-Téthnek, a másik része volt Besenyő-Téth. A Marcal mentén a mai Tetszentkut egy része. A besenyők valószínűleg a tatárjárás alatt pusztultak ki; okleveleink is megemlékeznek róluk. Így: 1251-ben Mórícz mester királynéi udvarnok a móríchidi premonstartiak Rába melletti alapító levelében: tenes ubique matam cum Bissenis de Téth.<sup>78/</sup> 1269.-ben IV. Béla király ugyancsak e Téth nevű egykori besenyőföldet Puki Tamásnak királyi ajtonállók mesterének adományozta: "Ut<sup>79/</sup> quondam terram quae olim fuit Bissenorum Téth vocatam."

76/.Csánki: id.m.III.300.

77/.Győr vármegye monográfiája.271.1.

78/.Jerney: id.m.154.1.

79/.Wenzel:Árpádok.Uj Okmt.III.198.



V. István királynak Puki Tamás részére kiadott adomány levelében (1270) "terram castri Musuniensis et terra Thet, terram Byssenorum." Bezi falu a fő közben ősrégi besenyőtelep, mely nevét első megszállótól, a besenyőtől nyerte. (Bisseni, Bessi, Bezzi) 1592-ben a besenyő törzsből származó Puki Ambrus győrmegyei alispánt találjuk Bezin, mint birtokost.<sup>80/</sup> Végül a Bakonybeli apátság és a győri várjobbágyok között támadt határigazítási ügyben 1234-ben kiadott oklevélben előfordul Kajár mellett a besenyők földje, mely közönségesen csak Besenyőtarlónak neveztetett. Szintén besenyő birtokként fordul elő az oklevelekben a Réti és Lébény között elterült Tholukbarath. Besenyő típusú név megőrzője a megyében, Örkénypuszta, hozzátartozik Bőnyrétafalaphoz. (Pest megyében is van.)

Heves vármegye területére keletről jöttek be a besenyők, kiknek beköltözése valószínűleg Szent István idejében indul meg. 1067 körül az zazty-i apátság alapítólevelében van említés besenyő-kut, besenyőtemetők besenyő lovagokról. / Inde ad puteum Bissenorum, ut tendit ad viam positam in transuersum, per quam venitur a sepulturas Bissenorum" és Summa totius numeri concluditur valculó, videlicet C. IIII manens seruorum, XXX. equites, XX Ungari et X Bisseni." <sup>81/</sup> Eger tájékán. Besenyő és Bessenszög nevű falvak árulják el hajdani lakósaikat. Besenyőtelek, ma nagyközség az egri járásban, a Nagy-Alföld északi részén, Laskó patak közelében fekszik, eredeti neve Besenyő. Ennek határában említi a "besenyők kutját" a zazty-i apátság alapítólevele 1067.-ből. <sup>82/</sup> 1278-ban egy Tekme nevű besenyő, besenyő birtoka

---

80/ Fehér I.: Győr megye és város egyetemes leírása. 512. l.

81/ Wenzel: Árpádkori Új Okmt. I. 24. 25.

82/ Ortway: Magyarország régi vízrajza. 0. 132.



volt, ki örökös nélkül halt meg. Ezután a nagybesenyői Bessenyei család tulajdona, /1467-ben Bessenyei Mihály alnádor birtoka./<sup>83/</sup> a hozzátartozó Tepély /régén Töpe/ pusztával együtt. A XVII. század első felében elpusztult és csak az 1675.-i összeírásban említik újból. Ugyancsak Besenyő és Tepély mellett a mai Szárazkő pusztán találjuk a neve után besenyőnek gondolható Bő nevű falut is. Neve: 1446. és 1466.-ban Bew és Bey alakokban említették. Besenyszög vagy Tisszaszög, ma szabad pusztája Heves megyében. A XIII. század végén volt egy "Burger-Beseneu" vagy Buger-Besenyő /Bögér/ nevű helység, eredetileg besenyőtelep. Abony, Szikszó, Maklár, Buda, Tárkány, Besenyő és Han között.<sup>84/</sup> A XV. században már Dormán és Dormánháza alakban szerepel. Ma Dormánd az egri járásban a Laskó patak mellett. Hatvan mellett elterülő Hort besenyő lakosát említi Mária királynő 1386.-i oklevele, mely szerint István horti besenyőt, udvarnokát a Kőrösszegi szőlőkilenced alól felmenti.<sup>85/</sup> Heves vármegye monografiájában /455.l./ olvassuk, hogy Kandra Kabos szerint besenyőtelepek voltak a következőkben felsorolt falvak, melyeket Vadász Pál munkájában /Bikis besenyőmegye stb./ szintén besenyőtelepeknek mond. Ezek: Abony, Hanvi, Adács, Alátka, Atkár, Atány, Csány, Ecsed, Erk, Füged, Heves, Györk, vagy Vámosgyörk, Hatvan, Keménd, Karácsond, Berecsend, Kömlőd, Nána, Maklár, Réde, Sarud, Ugra, Vezekény és Visonta. Ezekon kívül említi még Vadász:<sup>86/</sup> a hevesi Tarcsa pusztát, mely Füged és Erk között besenyő vidéken fekszik, így elpusztulása előtt besenyőtelep lehetett. Kocs helység Eger mellett szintén besenyő telep, szomszédságában van

83/.Bátki: A tepe-hez.F. és E. 1925.121.l.

84/.Csánki: id.m.I.58.

85/.Jerney: id.m.199.

86/.Bikis-Besenyő megye.46.l.



87/.  
Becsenekfölde. Török típus és így besnyő helynévre  
enged következtetni Tas helység.<sup>88/.</sup>

Hont vármegyében az egyetlen besenyőkre emlékeztető helynév a báti járásban Hontbesenyőd egy XIII.századbéli oklevél mint a sági prépostság birtokát említi. 1685-ig török kézen van, 1887.-ben tűzvész hamvasztotta el. Határán római út vezet.<sup>89/.</sup>

Jász-Nagykun-Szolnok vármegye északkeleti részén telepedett meg Thonuzoba besenyő vezér a kemeji részeken a Tiszáig, ahól most Abád rév /portus Obad/ van. Utódai a Tomaj nemzetség, birtoklásairól a XIV.század közepéig oklevelek szólnak. Övék volt az adományozott Abád /Tiszaabád, ma Tisza-Szalókkal összeépülve, Abádszalók keleti része/, szomszédságában Tomaj és Szentgyörgy puszták /Abád-Kunhegyes vonalától keletre/, és a közeli Tisza-szentimre falu is. A besenyőkre emlékeztet Kunhegyes, Tomaj és Bura vidékén Besenyetelek nevű régi pusztá, mint ilyet, 1521.-ben említik. Az Aba nemzetség ősi birtoka 1347.-ben Heves megyéhez tartozott, Besenyetelekkel szemben a Tisza másik oldalán van a ma is meglévő Besenyészög nevű falu, a megye jászsági-alsó járásában. Ülés - szóvégzet miatt besenyőtelepnek gondolhatjuk a Tisza balpartján lévő Fegyvernek határában 1337.-ben előforduló Absolon- és Péterkeülése nevű helyeket is.<sup>90/.</sup> Szintén besenyő népéről volt ismeretes a hevesi vár, melyhez az előbb említett Fegyvernek, Ecseg, Kenderes és Tiszabő birtokok tartoztak. /Ez utóbbi a sokat előforduló Bő, Bew, besenyő szó miatt./ 1395.-ben Zsigmond király oklevele említ egy Nagykurságához tartozó, ma már ismeret-

87/ Bátky: Kocs. Föld és Ember 1926. 234.

88/ Gombóczi: Arpád-kori török személyneveink.

89/ Hont Vármegye monografiája. 46/1.

90/ Vadász: id.m. 29.1.



len Besemihálszállását. Ugyancsak itt a Kunságban fordul elő egy 1461.-i oklevélbe Ilbőszigete, vele együtt említve Taksonyszigete. /Ilbő = Elbő = besenyő-török személynév.<sup>91/</sup>

Komárom vármegye területén is telepedtek le besenyők, akik a garamszentbenedeki apátság alapítólevele szerint Udvardon laktak. I.Géza király Udvardot az ottoni besenyőkkel együtt adta az apátságnak. István király pedig az adományt megerősíti 1124.-ben. Az adomány volt az Udvardi-Udwordi-besenyők helysége, "villa Hudwordiensium", e fölött a Sitoua-Zsitva víze halászatra és 72 ekényi föld, sőt az apátságé volt az 1209 évi pápai megerősítő bulla szerint a Bars megyében említett Besenyő falu is. Maga Udvard, ma Zsitvamenti nagyközség, hajdani besenyőtelep, királyi udvarnokok földje, kiktől a falu nevét is kapta. A tatárjárás alatt lakósaí kipusztultak, földjüket IV.Béla király Kessel német lovagnak adományozta.<sup>92/</sup> 1429-ben Possessio Nagvdvard alakban találjuk említve. Szintén besenyő telep a hajdani Vas helység, ma Ács nagyközséghez tartozó Vas-pusztá, mely 1229.-ben említetik először a pannonhalmi apátság egyik perében. Határában római erőd állott. 1223.-ban királyi szekeresek faluja volt. 1284.-ben Was falut IV.László király Miklós és Mihály comeseknek adja. 1290.-ben a Katapán nembelieké, kik azt 1295.-ben eladják. 1297.-ben Wes néven említi egy oklevél. 1380.-ban Ponya de Vas birtokosaként említve a török dúlások alatt elpusztult, 1675.-ben ismét népes,<sup>93/</sup> majd 1809.-ben francia csapatok dúlták fel.

Ugyszintén besenyő falu a komárommegyei Ulbő, mely a szintén török nevű, vakószínűleg Ors és Tarkány között fekszik.<sup>94/</sup> Ilyen lehet a Haláp és környékén előforduló helynevek: u.m. Baj, Tarján, Usztanca, azután Bábolna

91/.Bátky:Urbő.Föld és Ember.1927.195.

92/.Komárom vármegye monografiája.137.1.

93/. U.o. 45.1.

94/.Bátky: Urbő.Föld és Embe r,1927.195.1.



mellett Karabuka-dülő, itt volt Kajánd falu és egy másik Tárkány nevű /ma Kéthely/ besenyő falvak. A Tata körül fekvő Kocs.Tömörd, /1291.-ben:villam Temerd/, Igmánd.Csanak.Barancsháza.Tekevára.Gerebucs és Ladomár /ma Naszály/.<sup>95/</sup> Végül a besenyő eredetű Billa, Billye, ma Bille puszta, Ete község, a Bulár besenyő névvel összefüggő Bolár és a ma Császárhoz tartozó Mokkpuszta,<sup>96/</sup> azelőtt Mak. Egy 1410.-ben kelt oklevél így hangzik:<sup>97/</sup>  
"relatio Stephani Bissenii Comitis Komaroniensis."

Krassó-Szörény vármegyé-ben besenyő hely volt Kövespataka, hajdan falu a Karas táján. Egy 1357.-i oklevél említi Besenyő Jánost /Joannes bissenus, később Beseneu/ érsolyói várnagyot, aki a királyt arra kérte, hogy adja neki adományul a Székásvölgyet, melyben a Székáspatak folyik és amely Székásbányával határos; ezenkívül egy más völgyet, amelyben a Kövespatak /rivulus Kuespatak/ folyik, és pedig a patak forrásától kezdve egész odáig, ahol ez a Nyárág patakba torkollik.<sup>98/</sup> Ma az orsovai járásban találjuk, Herkulesfürdőtől délre a Bolvasnica patak torkolatától kissé keletre, Vsernabe-senyőt, azelőtt Pecsenecska községet.

Liptó vármegyében Besenova vagy Besenyőfalva bizonyosága az egykor ott székeltek besenyőknek. Valaha az utód nélkül elhalt Bessenő Tamás birtoka s 1443.körül a szentmiklósi és óvári Pongrácz család kezés alatt. Ma Besenyő falu a németlipcsei járásban Rózsahegyhez közel a Vág vize mentén.

Moson vármegyében a magyar királyság első évtizedeiben találunk letelepítve besenyőket a határszél védelmére Ausztiával szemben. "Terra Bissenorum" volt Legentó az 1203. évi eladományozása előtt s ez után a besenyők más birtokot kaptak kárpótlásul.<sup>99/</sup> Ugyanis 1203.-  
95/. Bátty: Néhány vonás Komárommegye településtörténetéhez  
Föld és Ember. 1923. 60.  
96/. Bátty: Helynévmagyarázatok. Föld és Ember. 1921. 139.  
97/. Hazai okmánytar. II. 192.  
98/. Pesty: Krassó vármegye története. II. k. I. r. 299. 1.  
99/. Tagányi: Történelmi helynévmagyarázatok. Föld és Ember. 1922. 230. 1.



Imre király a cisztercita rendhez tartozó ausztriai szentkereszti apátságnak a Moson vidéki besenyők által egykoron lakott földét a Sár vizénél /Lajta/ ajándékozta. /Praedium, quod Bysseni quondam possidebant, de iure Musuniensis castri exemptum, praememorato Coenobio S.Crucis ita, vt Bysseni illud habuerunt integrum, cum omnibus pertinentiis suis, regia ac potestatina manu<sup>100/</sup> in regno nostro perpetuo iure contulimus possidendum./-

mely nem tartozott Moson vármegye hatósága alá. 1208.-ban II.Endre király ezen apátság számára megerősíti Imre királynak a Moson várához azelőtt tartozott besenyők néhány földéit illető 1203.-évi adományát.<sup>101/</sup> Erről szól III.

Ince pápa bullája is, mellyel az ausztriai szent Kereszt apátságot szabadságaiban, s ausztriai és magyarországi birtokában megerősíti és az apostoliszék pártfogása alá veszi 1210.-ben: "...grangiam regis Ungarie in praedio, quod Bissenen quondam possederant."<sup>102/</sup> II.Endrének

1217. évi oklevelében Leguinto vagy Legento föld határa: " Gálos a Fertő mellett /villa Galus juxta Ferteo Lacum/, onnan keletre fordul Pethlenig s a besenyők földjén tul egy kis halomig ér, melynek neve Keselyőhalom.- Besenyőfalu volt e megyében a neve után i-<sup>103/</sup>télve Káta /ma Gottendorf/ és Nyulas, melynek neve helyesebben Nyilas, miután eredetileg besenyőtelep és terra sagittariorum volt.<sup>104/</sup> Besenyő eredetű helynév

még Billye, régi alakjai Rylle, Bélye.<sup>105/</sup>

Nyitra vármegyében a besenyőket a Vág, Nyitra és Zsitva vidékén találjuk. Teszér, már a XI.században mint besenyőfalu szerepel I.Géza királynak 1075.évi alapítólevelében: "Dedi etiam villam Byssenorum, ad arandum, nomine Tazzar, super Sitoua, cum terris viginti

100/.Jerney: id.m.150.1.

101/.Wenzel: Árpádkori Új Okmt.I.97.

102/.U.o: " " VI.344.

103/.Hunfalvy: Magyarország Ethnografiája.403.

104/.Pesty: A helynevek és a történelem.38.

105/.Bátky: Helynévmagyarázatok.Föld és Ember.1921.139.



aratorum." Ma a nagytapolcsányi járásban fekszik, az Inovec hegység egyik nyulványát képező Bocsini nevű hegy oldalán, neve: Nyitrateszér. Besenyő nevű falu és ahtár is említettetik IV.Béla és V. István által alapított csallóközi Szent Lőkösről címzett prépostság részére 1272. -ben kiadott levelében; "item in Turmaskuz incipit meta a fluuio Nytra....et vadit versus Besseneu inter pratum et terram arabilem et exit ad viam, quae ducit ad Besseneu". Ide tartozik II.András király Sebus bíró részére Zeuleus föld iránt 1217.-ben kiadott adományában Nyitra vize körül határkép érdekelt Villa Beseneu, Besenyők lakták még Pecsényédet, mely a Dudvág jobb partján, Nagy Kosztolánytól délre feküdt. 1216.-ban mint "villa Bys-senorum, azaz Besenyőfalva szerepelt, 1379.-ben már Besenyő /Besseneu/ néven találjuk feljegyezve. Ma ezen a hely Nagy-Kosztolánytól délre találjuk Besenyőpetőfalva helységet. Nagy-Kosztolány vagy azelőtt Kosztolány, a Dudvág partján szintén besenyőtelep. Katholikus templomának alapja az Árpádházi királyok korából való. Neve egy 1209.-ből való oklevélben mint Szent-Vyd fordul elő<sup>106/</sup>. 1216.-ban II.Endre király nyitramegyei Kosztolán föld adományát, főpohárnoka Sebes számára tárgyazó privilégiumában olvassuk: "Dicta terra incipit ab aqua Dwdwae, ibi tenet motam cum terra ville Byssenorum."<sup>107/</sup>. Besenyőtelep Récsény, ma Alsó-Récsény, a Nyitra és Galgóc közti völgyben fekszik. 1316.-ban már fennállott. 1565.-ben pedig Kamocsa név alatt a Hont-Pázmán nembeli Récsényiek birtoka. Besenyőtelep voltát megerősíti a ma már csak külterületei közt lévő Besenyőpuszta. Ide tartoznak még: Besznákfalva-puszta /Nyitra-Divék faluhoz tartozik/ és Nezsete, mely a Radosna és Vezekényi patak egybefolyásánál feküdt. 1330.-ban Nesicz néven találjuk feljegyezve.

-----

106/. Nyitra vármegye monografiája. 117.1.

107/. Wenzel: Árpádkori Új Okm. XI. 135.



Pest-Pilis-Solt-Kiskunvármegye, területén szintén voltak szép számmal besenyőtelepek. Gödöllőhöz tartozott az ide csatolt Besnyő-puszta vagy Mária-Besnyő. Ezen 300 évig lakatlanul állott "Besenew" helyén hajdan nagy virágzó község állott, mint a horvátországi Iván család birtoka, kiktől azt Zsigmond király 1387.-ben elvette. 1492.-ben Hatvannal együtt mint vámszedő hely szerepel. A török időben teljesen elpusztult, a XV. század<sup>108/</sup>tól kezdve csak mint pusztá fordul már elő. Ma a híres bucsujáró hely. Két Besenyőpusztát találunk még a megyében. Az egyik hozzátartozik Nagyköröshöz, hajdan község, mely a török dúlásban elpusztult s csak ezután<sup>109/</sup> kapcsolódott a városhoz. A 2/-ik ma Sári külterületeihez tartozik. Ezt 1374.-ben mint edificiiis destitua, Sárival említik; 1468.-ban pedig Vánnyal együtt. A mai Sári és Ócsa közt fekvő Kis- és Nagy-Besenyő puszták, Vány pusztával együtt Sári külterületei közt, Buda körül is volt Besenyő, II. Andrásnak a leleszi prépostság megalapítását megerősítő levele szerint: "Praedium etiam contulit, quod est circa Budam, Beseneu nomine." /1214/. E megyéhez tartozott azon Besenyő nevű falu is, melyben Otto király, Henrik bán levelénél fogva Valterfi Endre budai polgárt, mint ősi birtokában megerősíti, 1306: Possessiones in magna insula existentes, videlicet Besseneo et Eörsziget vocatas." Csepel szigetén ma is megvan a hajdanában létezett Besenyő és Ör-sziget helységek nyoma is. Besenyő eredeti nevénél fogva ide tartozik Urkény helység is. /Ugyanis Thonuzóba besenyő vezér fia Urkund, nevéből Urcun, Urkény.<sup>110/</sup> /Gyarfás / A Jász-kunok története II.58 / besenyő telepek veszi a Kiskunsági Pálkát /Necskemet és Főlegyháza közt, ez utobbihoz tartozik/, a régi pálcaszállást is. Pest vármegyében éppen ott, ahol besenyők telepedtek meg, fordul elő

108/.Galgóczy: Pest-Pilis-Solt k.k. megye monogr. III.169-170.

109/.Pesty: A helynevek és történelem.29.

110/.Gombocz:Árpád-kori török személynéveink.I.Ny.XI.247.



az ősnévi Káta elnevezés is, különösen Tápió vidékén, u.m: Szent-Lőrinc-Káta, Puszta Boldog Káta, Puszta-Egres Káta, Puszta Tamás Káta, és Nagy Káta nevű besenyő eredetű helynevek. Ezenkívül Csókakútó pusztá, Kiskunlaci háza mellett, a ráckevei járásban. Volt régen Budán egy Csutul nevű szőlőhegy, itt is laktak besenyők. Török eredetű, talán besenyő név volt Tas és a szomszédságában levő Egécse, Egicse, eredetileg királynői birtok.<sup>111/</sup>

Pozsony vármegyében: ősi besenyőtelep Padány

/alsócsallóközi kisközség, melyet egy 1265. évi oklevél említ. Ugyanis IV. Béla király néhány padányinak, mint tárnokainak, akik besenyők fiainak neveztek /Saul et Saulum, filius Salamonis etc. de villa Padan, qui filii Bissenorum dicuntur/ 1265.-ben nemesek sorába emelé, hogy az ő és nem más zászlaja alatt harcoljanak. E nemeslevelet átírta és egyben megerősítette 1270-ben V. István király is.<sup>112/</sup> 1288-ban: terra Padan, 1291.-ben: villa Padan és 1326.-ban: Possessio Padan a neve. Ettől nem mesze fekszik a szintén besenyő nevű Karcsa, Duna-szerdahelytől nyugatra. Már a XIII. században említik, neve 1248.-ban: terra Karcha. Hajldani besenyőtelep volt Bős, egyike legrégibb községeinknek, melyet Jerney az 1102.-ben említett Beys községnek tart. 1262. és 1274. között előfordul a pápai tizedszedők jegyzékében, ahol Bess néven van említve. Ugyancsak a pozsonyi Duna mellett Kis-, és Nagy-Bodak és Várkony mind besenyő községek.<sup>113/</sup> A Bős szomszédságában eső Kotliba pusztá és Bársunos /ma Bársonyos/ szintén besenyőtelepek. Itt ugylátszik jelentősebb besenyő település lehetett, mert az adományozott szabadosok és szolgák nevei közt több

111/.Bátky: Egécse. Föld és Éber. 1924. 121. l.

112/.Nagy Ivan: Magyarország családjai. VII. 31.

113/.Bátky: Helynévmagyarázatok. F. és E. 1921. 138.



török eredetű név fordul elő.<sup>114/</sup> Végül említésre méltó Töbörkréte falu a Csallóközben, mert Töbör mint tulajdon-<sup>115/</sup> név, határozottan besenyő név, és IV.Béla 1265.-évi oklevelében mint ilyen Theber alakban elő is fordul.

Somogy vármegye területén első betelepült nép  
a besenyők voltak, akiknek egy csapatát még Zoltán fejedelem telepítette le az ország nyugati részén. A besenyők somogyi telepeiről a székesfehérvári János-lovagok részére III.Béla királytól 1193.-ban kiállított megerősítő levél is megemlékezik; emléküket a helynevek is őrzik. A somogyvári apátság alapítólevelében /1091/ a birtokok közt találunk egy falut "Pincinaticorum villa" néven. Mivel az oklevél fogalmazója Odiló saint-gillesi apát környezetében keresendő, a falu neve a besenyők nevének francia formáját tartotta fenn.<sup>116/</sup> Ez nem más, mint az a Besenyő vagy Besenyőfal, melyről III.Béla király 1193.-évi oklevelében így szól: "Inde ad villam Gurguteg, inde ad Cutules, inde ad villam Bissenorum."<sup>117/</sup>

Csánkinál /II.593./ 1437:Besenyw,Nagyatádtól délkeletre esik. Valószínűleg a mai Rinyabesenyő, mely az 1332-37.-évi tizedjegyzékben már előfordul, tehát ekkor már plébániája volt. Besenyő alakban fordultak elő a ma Lengyeltóti községhez tartozó Fehérbézsény puszták. Az oklevelekben 1298.-ban: terra Besenew, 1335.-ben:

Possessio Beseneu iuxta Balatinum, az 1332.-37.évi pápai tizedjegyzékben pedig Beseneu alakban fordul elő. Részben a türlei prépostságé, részben a Gordovai Fancsoké volt. Besenyő-Szent-György: 1303:Valent.de Scto. Georgio et Joach; a gordovai Fancsok birtoka volt, a mai Balatonszentgyörgynek felel meg, Márcalitól északnyugatra. Ugyancsak Besenyő-Szent-György:/1409:Zenth-

114/.Bátky:Kotliba,Kató.F. és E. 1927.198.

115/.Bátky:Néhány vonás Csallóköz településföldrajzához.  
F. és Ee.1918.339.1.

116/. -.- Két helynév.Századok.1911.537.1.

117/.Jerney:Id.m.162.1.



gyergh,1424:<sup>B</sup>esenye Zent Gyerg/ a szintén részben gordovai Fancsok birtokához tartozó azon helység,melyet a Lengyeltótitól északnyugatra elterülő /Fekete/Bézsény pusztával szomszédos mai Szentgyörgyi pusztának felől meg. Templomát 1424.-ben említik.<sup>118/</sup> Eltűnt falunév e megyében Értemlak,melyből Értem besenyő törzsnév mutatható ki.<sup>119/</sup> Besenyőkre emlékeztető helynév még: Besenyőmál 1229.-ben:Beseneumal és Besenyő-uta 1279.-ben ut a Kapos vizénél /Beseneuvta./.

Sopron vármegye. Béla király névtelen jegyzője előadja, hogy a németek a Fertő taván túl, a magyar határszélek megvédésére, már Zsolt által besenyők telepítettek le. Tehát a terület első megszállói a besenyők voltak s a megszállott helyeket is ők nevezték el. A 13.- században viselt harcok következménye az lett, hogy a besenyők a Lajta vidékről részint elpusztultak, a Rábaközbe vonultak vissza, vagy beolvadtak az Ausztriából bevándorolt németek közé. A betelepült németek közt a régi helynevek vagy teljesen megváltoztak vagy elnémetesítettek. A Rába melléki Árpás helység Szent István király a bakonybéli apátság részére kiadott okmánylevelében mint "Villa Arpas" és "Arapas portus"<sup>120/</sup>

/1037/ szerepel. 1222.-ben Gyula nádor az árpási besenyők megsértett szabadságát visszaállítja,okleveleiben azt a kiváltságot adja, hogy ispánjukar három évenként a nádor nevezi ki, s ez csak egyszer szállhat meg náluk, pereik elintézése végett azonban a kinevezett bíró évenként is meglátogathatta őket. Két részre oszlottak: voltak hadakozó és nem hadakozó besenyők. Amazok két ló után 6-6, emezek minden ló után 6 pénzt tartoztak fizetni. Ausztria szélén állott egykor Bese-

118/.Csánki:Id.m.II.644.1.

119/.Tagányi:Történelmi helynévmagyarázatok.F.és E.1922.231.

120/.Fehér I: Győr megye és város egyetemes leírása.473.1.



nyőd nevü helyséh /1265:Besenev, 1325:Bechenev és Beseneu, 1437: már Pechyned /ma Pecsényéd vagy németül Pötsching, Kismartontól délnyugatra./<sup>121/</sup> Viszont, hogy a Lajta mellékét az Árpádok első századaiban a besenyők részint mint várjobbágyok, másrészt mint határőrök bírták és lakták, bizonyítja az, hogy Sopron vára körül Lueur /Leber/ vagy Lőör helység keletkezett, ahol sagittarius besenyők laktak. Később IV.Bélától III.Endráig számos okmányban engedték meg a lövőőröknek, hogy a város és vár falai között megszállhassanak.<sup>122/</sup> Ugyancsak ezekre engednek következtetni a Röitökör /a mai Pecsényédi határban/, Örpordány és Szalaör helynevek is.

A németesített besenyő helynevek a következők: Potli /mai Petőfalva/=Pöttelsdorf, Heron /mai Félsszerfalva/= Hirm, Móroc /mai Márcfalva/= Márc, Szerdahely /mai Selegd/= Stettera, Szemere /mai Zemenye/=Cemendorf, Forkosfertes /mai Fraknó/= Worthenstein, Dorog /mai Darázsfalu/= Trausdorf, Szántó /mai Seleg/= Antau, Mavád /mai Szentmargitbánya/= Margaréta.<sup>123/</sup> Siklós =Szieglós, Suslan= Schattendorf, Dág = Agendorf, Zoán = Wandorf, Gyula= Loipersbach, Meggves=Mörbisch, Szaka = Okkan és Sárfenek = Scharfeneck.

Besenyő helynevek voltak, de még nyomaikban is elvevtek a következők: Cseken a mai Wienpassing, a két Ikka, Ábrám-Kéthida a Lajta mellett, Kövesd a mai Millendorf, Kétcsó a mai pecsényédi határban, Pereszén a mai Siegesdorf, Ravazd-, Viz-, Pagva-, Kovácsi-puszták Sopron városa körül, Ejcsé a mai Balf, Pomogy a mai Cillingthal vidékén, Márton-szálló a mai Kismarton, Tard, Örkény és Gyima falvak a Fertő mellett, Szil a mai Rust, és Csákán a mai Tundolskirchen. A besenyők a mai Lajta,

121/.Csánki: id.m.III.623.

122/.Gyárfás: id.m.II. 57.

123/.Ványó T: A Vulka-völgyének településföldrajza F.és E.1927.



Vulka és Spittelbach folyókat.: Sár, Selvag és Merenye  
124/. vizének nevezték. Gyárfás szerint /A Jászkunok  
története. II.58/, figyelmet érdemel, hogy a régi kor-  
ban Sopron vidékén Horka v. Harka, Pagha v. Páka és  
Berén v. Berény falvak említettnek s a Jászkunsággal  
határos területen szintén régi eredetű Harka, Páka és  
Berén helynevek léteznek.

Szabolcs vármegyét különösen a XI.században ki-  
sebb nagyobb csoportokban szállották meg a besenyők s a  
százdi apátság alapítólevele már állandó lakosoknak szá-  
mitja őket. /1067/. Valószínű, hogy ők voltak e terület  
megszállói és megtelepítésük után a földrész osztályta  
nem került, hanem maradt fejedelmi kézben, mint orszá-  
125/. gos közvagyon. Letelepedésüknek, úgy mint a nyugati  
határszélen, elsősorban védelem szempontjából volt  
fontossága. Hogy a besenyők határőrök voltak, ezt legjob-  
ban bizonyítják az erre vonatkozó Eőr.Szakoly, Eőr-Ladány,  
Eőr-Mező, Lövő és Lövő-Petri helységek, melyek határőr  
telepek voltak az északkeletről jövő támadások ellen. A  
krónikák szerint háboruk estén a sereg előhadát képezték  
s a későbbi várrendszernek is ők alkották a magvát. A  
földterület, ahol letelepedtek nem ment át tulajdonukba,  
hanem az államfő rendelkezése alatt állott miután meg-  
126/. maradt nemzeti közvagyonnak. A szabolcsmegyei besenyő-  
telep középpontját képezte a ma is meglévő Besenyő nevű  
falu. /1455:Possessionis Besenywd vocate in Comitatu de  
Zaboch/. A Kállay család levéltárának egyik oklevele  
1448.-ban Bessenyewd alakban említi. 1444.-ben a Kércsy,  
1457.-ben a Sennyei család volt a földesura. 1591. és  
1776.-ban már Besenyőnek van írva. Levelek szomszédságá-

---

124/. Nagy I: A Lajta mint határfolyam.Századok.1871.372.  
125/.Kandra:Szabolcs vármegye alakulása,12.1.  
126/.Szabolcs vármegye monográfiaja.401.1.



ban.- Hozzá tartozik Kis-Besenyőd-tanya, hol bronzkori leleteket: egy szkyta és öt nyélbe szurható, négyoldalu hegyes kupalaku nyílhegyet találtak. Besenyő falvak még továbbá Laskod, mely egy 1455.-évből származó oklevélben már ezen a mai néven szerepel. A XV.században egy ideig Szatmár megyéhez tartozott. Ezen helynévnek megfelel Hevesben a Lakó patak neve, mely a hevesmegyei Besenyő helység határában folyik.<sup>127/</sup> A községben egy mély ároktól körülvett, szabályos alaku mesterségesen hányt, kisebb vár-alaku hely van, mely hajdan állítólag földvár volt. A határban pedig több hasonló domb van. Iklód, ma pusztá és Petneházához tartozik, hajdani besenyőtelep, mely a Zichy okmánytár szerint 1374.-ben még falu volt. Ugyanitt szerepel már 1284.-ben mint "villa Zekul" a mai Székely község. Örmező, tiszamenti kisközség, melyet a leleszi levéltárnak 1435.-évből származó oklevele a mai néven említ. 1483.-ban a Petneházy család volt a földesura. Ma Ör-Ladánnyal Mező-Ladány néven egyesítve van. Lövő község egy mármaroszigeti liceumban levő és 1413.-évből származó oklevél szerint Oltáros-Lövő /Oltaruslewew/ név alatt volt ismeretes. 1430.-ból a Nemzeti Múzeum levéltárának egy oklevele már "Lewe" néven említ.<sup>128/</sup> Laktak még besenyők Tura, Varsány, Téth, Balsa és az eltűnt Eköcsön is.<sup>129/</sup> A besenyők emlékét tartja fenn Bezded /ma Tiszabezded/falu neve és Tas helység.

Szerém megyében a besenyőkre emlékeztet Besenyő helység /Pleb.deBeseneu/, ma Besenovo szolo és Besenovo monasztir, Mangyelosztól kelet-északkeletre.<sup>130/</sup>

Temes vármegyében a Temesvártól észak-nyugatra eső Új-Besenyő falu emlékeztet a hajdani besenyő

127/.Kandra: id.m.11.1.

128/.Szabolcs vármegye monografiája.40.1.

129/.Kandra: id.m.19.1.

130/.Csánki: id.m.II.241.



telepesekre. Neve:1332.-ben Bessenew, később Besenyő.<sup>131/</sup>  
A XVIII. és XIX. századokban Neubeschenova, ma Újbessenő.

Tolna vármegyében: is számos besenyőtelep volt.

-----  
A besenyők telepítése Szent István és utódai korára esik. Tudjuk, hogy első szent királyunk hatvan besenyő családot telepített a Sárvíz mellékére. Tehát a telepek a már le-  
tárgyalt Fejér megye folytatásaképpen Tolnába is lehuzod-  
tak. Különösen a két megye érintkezővonalán találunk  
nagyobb számú besenyőtelepet. Azután Kölesd és Nagydor-  
ög között, Tolnavár körül, Sárközben, Tamási vidéken,  
végül Dombóvár körül voltak besenyőtelepülések.<sup>132/</sup> Rés-  
zen oklevelek, részben besenyő személynevek alapján meg-  
állapított besenyőtelepek a következők:

Alsónyék község alapításáról pontos adat nincs. Bessenő eredetű helység, régi dülönevei közt előfordul Besenyőhát. Mostani helyén valószínűleg az 1500.-as é-  
vekben létesült. Báta község már a régi korban is alkal-  
mas hely volt a letelepülésre. A községet a rómaiak ko-  
rában Ancianénak hívták s határán vonult keresztül az  
aquincumi ut. Ha keletkezését a bátai apátság idejétől  
vesszük, úgy a község Szent László idejéből való, aki  
a nevezett apátságot az itt lakó pogány besenyők meg-  
térítésére alapította,<sup>133/</sup> tehát őslakói besenyők voltak  
és ugyanitt egy kisebb besenyő kapitányság székhelyére  
találunk.<sup>134/</sup> A község 1526.-ban jórészt elpusztult, de  
később ismét virágzásnak indult. Eredeti települési he-  
lye, a jelenlegi község déli része, az azelőtt Bátató-  
nek nevezett rész. Az apátság a község északi részén  
levő dombon épült, ma már romjai sincsenek meg. Bese-  
nyörév és Besenyőtó is volt e megye területén; említi

-----  
<sup>131/</sup>. Csánki: id.m.II.27

<sup>132/</sup>. Kovách A: Besenyőtelepülések Tolnamegyében.24.1.

<sup>133/</sup>. Fuxhoffer-Czénár: Monasterologia. I.228.

<sup>134/</sup>. Kovách: id.m.27.1.



II. András kiráéynak a fehérvári keresztések birtok-  
 területét tárgyaló oklevele, 1211.-ből,<sup>135/</sup> amelyben Föld-  
 vár nevű birtok határleírásánál fordulnak elő. Utóbbi Be-  
 senethuv, Besenethw, Crtvay szerint /Magyarország régi  
 vizrajza I.129./ egy dunamenti pocsolya Tolna és Fadd  
 közt. Belcs /Bélcs/ falu /"Poss. Beelch....cum una ca-  
 pella in honore sancte Katherina virginis constructa  
 iuxta Saarrete:1342."/ a Sárrét mellett. 1399.-ben No-  
 biles bissemi de Belch emlittetik. A Kölsdtől északra  
 eső Hodos táján feküdt.<sup>136/</sup> Csetény, a pápai tizedlajst-  
 romban Chechen, Checin; Nevét a Csete besenyő személy-  
 névtől kapta. Ma pusztá Sárszentlőrinc mellett.<sup>137/</sup>

Dorog, 1399.-ben Nobiles bissemi de Parthas-Dorog.  
 Ma Nagy-Dorog Pakstól nyugatra. Dalmand: villa Dalmadi,  
 királyinudvarnokok faluja. Talmat = besenyő személynév.  
 Ebből lett Dalmad. Ezenkívül Dombovár; castrum Dombo  
 1453.-ban. Már 1395.-ben Alapi Dombó besenyő, szolgabi-  
 rói tisztséget tölt be.<sup>138/</sup> Egres, Alegres a Sár folyó  
 mellett. 1324.-ben Simontornyához tartozó rév és vámhely  
 volt s a mai Rác-Egres pusztának felel meg.<sup>139/</sup> Értém be-  
 senyő törzsnév mutatható ki a megyei Értény község ne-  
 vében /1513-26:Erthen Erthewn/ ; ma is meglevő nagyköz-  
 ség a támasi járásban. A török hódoltság előtt 190  
 házzal bíró város volt, a ma már csak Decs melletti  
 pusztá Ete. Neve 1446.-ban Ethe.<sup>141/</sup> Gencs pusztá Sió-  
 gárd mellett, a Kanacs besenyő személynevet őrizte meg.  
Görbő néven két falu volt Tolna vármegyében. 1. Gur-  
 bew:1337, Berbew:1397, a mai Görbő falu Pincehely  
 mellett. 2. Kerbui, Gurben, ez a falu Kondapusztá-  
 val volt határos. E helységet /ma pusztá/ Gergely be-  
 senyő ispán elfoglalta, de 1352.-ben a tolnavármegyei

135/. Jerney: id. m. 164.

136/. Csánki: id. m. III. 417.

137/. Kovách: id. m. 21.

138/. U. o. 18.

139/. U. o. 14.

140/. Tagányi: Történelmi helynévmagyarázatok. F. és E. 1922.

141/. Kovách: id. m. 26.



községülésen Miklós nádor arra ítélte, hogy a nevezeti<sup>142/</sup>  
 birtokot az Ábrahám apátnak adja vissza. Gyulaj, a  
 besenyő Gyula név megőrzője /1357:Gyulay,1460:Gywlay/;  
 békésmegyében is van Gyula helynév, szintén besenyőtelep.  
Hodos: Hudus 1320. Joh.fil.Stephani bissenus /possidens/  
 in Hudus /1344/. A község részben Anyavárhoz tartozott.  
 Ma pusztá Kölesd közelében, ettől kissé északra<sup>143/</sup> Kajdacs  
 /Kajdocs/, Nobiles bissen de Kajdach /1399/. Petrus dict.  
 Bessenew de Kajdach. Hetivásáros hely volt, Pakstól dél-  
 nyugatra találjuk. Kaptár /os/ Nobiles bissen de Kapte-  
 rus 1399. Kölesd, Kajdacs és Nagy-Dorog vidékén talál-  
 juk.<sup>144/</sup> Középfalu /Kuzepfalu 1329/. Nobiles bissen de  
 Kwzepfalu /1399/, a mai Kölesd vidékén a Sárviz mellett  
 feküdt s a mai Hidvég pusztának felel meg. Török típus,  
 talán besenyő a tolnamegyei Kurd falu. Már az Árpádok<sup>145/</sup>  
 korában szerepel, 1263. és 1273.-ban mint villa Kurd.  
 Mindenesetre fontos az a körülmény, hogy a besenyőte-  
 lepek mellett fekszik. Kustan v. Kusta /Kusthan, Kwst-  
 ha./ főként nemesi nevekben fordul elő. Csánki szerint  
 /III.436/, a megye közepetáján feküdt. Kosd vagy Kusd  
 1325.-évi oklevelekben Hard és Vajta besenyőfalvakkal  
 együtt fordul elő a Sárviz mentén, tehát a vármegye mai  
 határánál feketett.<sup>146/</sup> Kecsei /Nobiles de Kechey a Ta-  
 mási várhoz tartozott és a mai Kecsege vagy Köcsöge  
 pusztának felel meg. A Kanacs besenyő személynevet  
 őrzí a fejér-tolnai határszélen Tolna megyéhez tartozó  
Kanacs-pusztá is. Menyőd: Meneud, Simontornya mellett.  
 Hasonló nevű besenyő falu van Fejér megyében is. Besenyő  
 személynevet /Maitza/ tartott fenn Majsa, akkor falu,  
 ma pusztá.<sup>147/</sup> Nádasd /Terra bissenorum de Nadasth, 1233/,

142/. Jerney: id.m. 164.

143/. Csánki: id.m. III. 429.

144/. U.o. III. 433.

145/. Gombóc: Árpádokori török személyneveink, M.ny. X. 301.

146/. Kovách: 1.m. 21.

147/. U.o.: 20.



/poss.et castrum Nadasd in comitatu de Tholna,1296/.  
 1472-ben Baranya megyéhez számítják. Ma is Baranya me-  
 gyében találjuk Pécsváradtól észak-keletre.<sup>148/</sup> Öcsény :  
 Wlchen, Ilsan,a pécsváradai apátság alapítólevelében.  
 Neve és környezeténél fogva besenyőnek mondható.<sup>149/</sup>  
Sur,elpusztult falu,1382.-ben I.Lajos király Pécsi  
 Miklósnak adta. /Besenyő törzsnévből:Tzur-Sur/.Tökö-  
szeg. Nobiles bissenii de Thukuszegh,1399.Kölesd és  
 Dorog vidékén feküdt.<sup>150/</sup> Taba:Taba falu, Thaba.Gyula  
 és Dalmad tájékán feküdt. Előfordul egy oklevélben is,  
 1344.-ben, amelyben Gergely besenyő felesége Ilona és  
 testvérei a szekszárdai konvent előtt Tolna vármegyei  
 thabáni jószágukkal rendelkeznek.<sup>151/</sup> Tolna,szintén  
 besenyő nevét,mégpedig a Tolnának,a besenyő lakósok ve-  
 zetőférfiának nevét tartotta fenn. Már 1055. és 1093-  
 ben említik oklevelekben, mint kikötőhelyet vámmal és  
 révvel. Vajta,a Sár folyó mellett Hard faluval szomszé-  
 dos és határos. 1397. és 1401.-ben Tolna megyéhez tar-  
 tozott. Közvetlen szomszédságában besenyő fészkek  
 /Besenyő név Boyta-Vayta/. Varsánd:Terra Varsad /1305/.  
 Andreas filius Houka bissenus de Varsa. Ma a megye kö-  
 zéptáján Kölesdtől nyugatra találjuk.<sup>152/</sup> És utoljára  
Végfalva/végfalva/. Nobiles bissenii de Végfalva.1399.  
 Jégfalva:1446./<sup>153/</sup> A mai Hidvégpuszta táján Sárvíz  
 mellett feküdt.

Tolnai vármegyéhez tartozik már a Csanádi  
vármegyéhez tartozott Besenyő falu, mely csanádi  
 várfele volt.1231. és 32.-ben a Csák nemzetség birto-  
 kait találjuk. 1369.-ben Beseneu /Besenyő/helység  
 besenyő nemesei kapnak királyi adományokat.Ezek még

148/.Csanki: I.m.III.410.  
 149/.Kovács: id.m.22.23.  
 150/.Csanki: id.m.III.455.  
 151/.Barney: Keleti utazása.236.  
 152/.Csanki: I.m.III.457.  
 153/./U.S. III.457.



1405.-ben is mint besenyő nemesek szerepelnek, /Fideles nostri Besseni Nobiles de Nagh Bessenew/, de 1495.-ben már csak egyszerűen nagybesenyői nemeseknek hivatnak. 154/. /nobiles de Nagh-Bessenew./

A régi Valkó vármegyében /ma Verőce és Szerém egy része/ Eszék környékén 1196 táján laktak besenyők is. Ezt bizonyítja Imre király a cikádori apátság részére kiadott oklevele, mely szerint az eszéki vásár helyén és azon apátság minden részein vámfizetésre szorítottak a környékbeli besenyők. 155/. Csánkinál /II.280./ is előfordul egy Besenyő nevű helység e megyében. 1396: Beseno, Bessenew. Ekkor Berzéte-monostorához tartozott. A mnostor ma Nustar, Szerém megyében, Vukovártól kissé nyugatra.

Vas vármegyében a besenyőket Zsolt fejedelem 156/. telepítette be és ahogy Horváth Mihálynál elvassuk: Zsolt fejedelem az ország nyugati határszélére Vas megyében a Fertő táján nemrég bevándorolt besenyőket a magyar faju oroszokat telepítette le, s általuk egy várat építtetett, mely Kőszegnek neveztetett. Kőszeg nem mint vár, hanem mint egyszerű hely már akkor létezett, mielőtt Zsolt vezér a várat megépítette volna, 157/. s régiebb lakosai a besenyőkkel és magyarfaju oroszokkal csak szaporodtak. Egy 1270. évi oklevélben V. István király a monyorósi besenyőknek a vas-megyei mai őrségi lakosok /ugynevezett őrségi kerületben/ elődeinek, őrnagyaik irányában való kötelezettségüket, valamint azok között ügyeiknek és bajaiknak mi módon való elintézését meghatározza és elrendeli, hogy a regedei végeken nemes faluk Zala vármegye határától egész az u.n. 158/. Lug helyig öröket állítani tartoznak. Ma Monyorókerék

154/. Borovszki: A honfoglalás története. 144.

155/. Jerney: A magyarországi besenyőkről. 165.

156/. A magyarok története. 33.

157/. Vas vármegye monografiája. 138.

158/. Hazai Oktat. VIII. 1. 7.



és Felsőőr helységek. Ugyancsak a besenyők ottlétéről tesznek tanuságot e megyében létezett hodászi besenyők /Bisse de Huduo<sup>159/</sup>tz/, és az ugyanott lévő Besenyő helység, mely 1479-ben Besenew néven fordul elő. Ma pusztá Rohonctól keletre, Seregélyesháza mellett. Monyorókerék vár tartozékai közt sorolják fel 1496.-ban Basefalva /Besfalva, 1437: Besefalua/ községet. Ma Besfa pusztá, Taródia és Kemesmál között. <sup>160/</sup>Vas megyei Rába melletti Spiculatorok /határőrök/-ről beszél V. István 1269. évi oklevele, melyben Csákány és Gasztony helységeket <sup>161/</sup>említi.

Veszprém vármegyében a besenyőkre emlékeztett a Nagy-Szöllőshöz hozzátartozó Besenyő-major és Bozsok határában található Besenyő-pusztá /Lepsényhez közel/.

Zala vármegyében két Besenyő nevű helységgel találkozunk. 1. 1335.-ben a zalavári apátság birtokában találjuk Besenyő helységet. /Bessenew, Besseneu/ Nagykanizsától keletre feküdt. Csehivel és Péterfalvával /ma puszták e tájon/ volt határos. 2. Besenyő /1381: Nobiles de Besenew, 148 :Bessenew/ helységet Zalaegerszeg mellett, ettől délre találjuk, <sup>162/</sup>ez a mai Zalabesenyő. Végül a besenyő eredetű Billia, ma Bélya pusztá. <sup>163/</sup>

Erdélyben is laktak besenyők, akik a X. és XI. században jöhettek oda. Vannak, akik a székelyeket besenyőknek tartják. Ámde forrásaink a székelyeket éppen besenyőktől, az erdélyi székelyföldet a besenyők és oláhok határszéli erdeitől, a besenyőtelepeket a székely falvaktól mindig megkülönböztetik. <sup>164/</sup>A besenyők és oláhok határszéli erdejét említi II. Endre király századvéglevele a szászok részére, melyben a német lovagtól visszavett adomány egy részét /1224/ a "silvum

159/ Jerney: id.m. 153.

160/ Csánki: id.m. II. 737.

161/ Jerney: id.m. 168.

162/ Csánki: id.m. III. 36.

163/ Batky: Helynévgyűjtemények. F. és E. 1921. 139.

164/ Hóman: A székelyek eredete. M. k. XVII. 103.



Blacorum et Bissenorum" a szászoknak adományozta; így a besenyők erdejükkal a szászokhoz csatoltatván a nyert szabadságokban egyenlően részesítették. <sup>165/.</sup> "Praeter vero supradicta silvam Blacorum et Bissenorum cum aquis usus communes exercendo cum praedictis scillicet Blacis et Bissenis eisdem contulimus ut praefata gaudentes libertate nulli inde servire teneantur."- Besenyő nevű falvakat találunk.

Háromszék megyében Besenyő, a Csente alakjában fekszik, a Besenyő patak északra hajlásánál. Ezt az ide-települt besenyők alapították. A XIV. század elején előfordul a pápai dészmák regesztrumában /1332/ Besenczed és Besendzd név alatt az 1567. évi regesztrumban Besenyeu néven 28 kapuval szerepel. <sup>166/.</sup> Itt találjuk még Kézdivásárhelytől északra Oroszfalut, régi besenyőtelep, mely az 1567. évi regesztrumában Oroszfalu néven 15 kapuval van bejegyezve.

Beszterce-Naszód vármegyében a Sajó melletti Besenyőt, a németek Heidendorfnak, /Villa Paganica/ nevezték, mivel az odaérkező szászok az ott lévő besenyőket pogányoknak nézték, vagy tudták. <sup>167/.</sup>

Kis-Küküllő megye radnóti járásában van ma is Buzás-Besenyő, mely a Besenyő patak szűk völgyében fekszik és előnevét attól nyerte, hogy ott igen sok és hires buza terem. Besenyő telepítés, mely 1657.-ig Kerelő leányközsége volt és csak ezután lett Besenyő az anyaközség. <sup>168/.</sup>

Besenyő nevű hely volt még Alsó-Fehér megyében ezenkívül Hunyad megyében Bessan /Bessendorf/ és Torona

165/. Gerney: id.m.165.

166/. Orbán: A Székelyföld leírása.III.182.

167/. Hunfalvy:Magyarország Ethnographiaja.355.

168/. Orbán: id.m.V.37.



megyében Besse /Bessinbak/.  
-----

Szabad besenyők laktak a Székelyföld egyes helye-  
in. Igy: Kanta, Karatna, Alsó és Felső Volál, Peselnek,  
Szárazpatak és Kézdi-Szent-Lélek helységeekben és haj-  
dan szabad besenyők laktak, kik a királyt fegyverrel  
szolgálták és a székelyekkel táboroztak. E falvak haj-  
dan a Székelyföldhöz tartoztak s csak akkor csatolták  
őket Fehér vármegyéhez, midőn e falvakat az Apor család-  
nak adományozva, a Bálványosvári birtokhoz kapcsolták.  
Igy az Aporok 85 szabad besenyő lakhelyhez "Octaginta  
quinquē mansiones liberorum Bicenorum" jutottak.<sup>169/.</sup>

Lázárfalva ma Csik megye legszélső faluját képezi, a  
Fehér megyéhez tartozott Bálványosvári terület szomszéd-  
ságában. Ezen helység még 1365.-ben Fehér megye terüle-  
tén feküdt, mert lakosai, akik már ekkor lassan kihal-  
tak, besenyők voltak. /Lazarfalva in Comitatu Albensi  
partium Transsylvanarum alias a Byssenis impopolata,  
multum tamen desolata./ <sup>170/.</sup> /1365/.

Udvarhely vármegyében Felső és Alsó Rákoson  
-----<sup>171/.</sup>  
1421.-ben besenyő lakosokat említenek.

Bodok nevű helység van Háromszékben, Bessenő  
nevű község közelében, tehát nevénél fogva az is lehet  
besenyő eredetű.<sup>172/.</sup> Ugyiszintén Budak nevű helységet

találunk Beszterce-Naszói vármegyében is. Neve 1228.-

-----  
ban: Caput Bodagh, ez a mai Kis-Budak, mely 1482.-

ben "Budak" néven Besenyei László birtokaként szerepel  
és /a régi/ dobokavármegyei Simontelke szomszédjaként  
fordul elő.<sup>173/.</sup> Közelében van a szászok által Heiden-

dorfnak nevezett Besenyő falu, tehát feltehető, hogy ez  
a Beszterce-Naszói megyei Budak is besenyőtelep

-----

169/. Jerney: id.m.165.

170/. Szabó: A magyarországi székely telepekről. Századok 1880.496.

171/. Réthy: A székelyek és magyar honfoglalás. Ethnogr. I.35.

172/. Batky: Helynév-magyarazatok. Föld és Ember. 1921.138.

173/. Csánki: id.m.V.341.



Végül találunk Maros-Torda megyében Maros-Vásár-  
helyen Bese nevű cser és gyertyános erdőt és ugyancsak  
itt Bese-oldal és Bese-alja nevű dűlőket.

- - - +12+ - - -

Mielőtt a hazai besenyőtelepek felsorolását be-  
fejeznénk, meg kell emlékeznünk az ugynevezett Vossian  
vagy Varsány népről. Ezek Károly János szerint /Fejér  
vármegye története I.181./ nem mások, mint besenyők.  
Ugyanis a Vossianoknak Fejér megyében két telepük volt,  
mindkettő Varsány név alatt szerepelt Baracska mellett,  
a másik Mojosháza alatt a Kis-Duna partján ma is Varsány  
néven ismeretes. Minthogy ezen varsányoknak, ép úgy, mint  
a besenyőknek telepeik vizek, patakok, gyakran tavak mel-  
lett feküdtek s hadiszolgálataikon kívül béke időben no-  
mád szokásaikat megtartották, így a halászatnak egyik  
legrégibb eszköze lévén a varsa, némely helyen verse,  
lehet, hogy a vossianok is együtt említették a bese-  
nyőkkel, szintén besenyők voltak s csakis a varsa ha-  
lászó eszközzel való foglalkozásuk miatt kapták a vos-  
sian, varsány elnevezést úgy ők, mint általuk lakott  
falvaik is. Besenyőket ért a "Vosciani" név alatt I.  
Géza király is, akinek a Szent-Benedeki apátság részé-  
re 1075.-ben kiadott alapítólevelében előforduló határ-  
leírásnál olvassuk: "Item super Aruch, cum illis qui  
Vosciani dicuntur, propter divisionem fovea foeta est.  
Circuit enim idem Aruch totam partem terrae ex parte  
Voscianorum et venit <sup>174/.</sup> usque ad terram Zunde."  
Több helységre találunk Varsány elnevezést, amint azt  
az oklevelek is tanúsítják. Így: "Una ville Vossian"  
vagy "Ossyan" /Wenzel: /Árpád.Uj.okmt.IV.81/. "....et  
villam Voschan iuxta Danubium; villam Wossyan cum tri-  
bus macipilis in comitatu Simigiensi" /Wenzel.IX.152./...."





"Una ville Wossyan" /Wezel:IX.173./..."Inter terram Toxus et Vossian" /Wenzel.IX.310/..."Quintum praedium est quod vocatur Vossian" /Wenzel.XI.471/. stb.

X      田  
-      -  
X      X

Még néhány jellemző a besenyőkről:

Harcias nép. Konstantinus Porphirogenetus 945.-ben írja róluk: "A besenyő néppel békében kell lennünk,.....hoz-  
zája követeket és illendő ajándékokat kell küldeni,...  
mert a nép határos Cherson városával, amelyet megtámad-  
hat." Más helyen: "A turkok is félnek a besenyőktől".

Nomád nép. Nurredin Mohamed Aufi perzsa  
író, aki a XIII. század közepén élt könyve IV.részenek  
16. fejezetében írja: "A bedsenakok olyan nép, mely szün-  
telenül barangol; amerre sok eső van, arra mennek.....  
barmaik és egyéb javaik bőven vannak." 176/.

A besenyő nyelvről van említés téve Pla-  
centon Antonius szemtanúnak utazási leírásában. Anna  
Comnena is megjegyzi, hogy a besenyőkés comanok egy  
nyelvűek. 176/.

Öltözetükről is ír Bonfinius, aki szerint  
még az ő korában is a besenyők zászlós lándzsákat hasz-  
náltak, hosszú szakált és bajuszt viseltek és taréjos  
forgókkal ékesített csákót s a perzsák módjára bő öltö-  
zetet hordtak.

Cshazájukban kereskedést is űztek, még pe-  
dig nemcsak a russokkal, hanem másikszooszédaik a Cher-  
sonitákkal is a következő cikkekkel: bársony, selyem, rit-  
kább posztók, prémek, azután bors, viasz, párduebörök stb. 177/.

175/.Thury: A magyarok eredete. Századok.1896.782.1.

176/.Gyárfás: i.m.II.45.

177/. U. o. II. 56.



Nagyobbára kölessel táplálkoztak,<sup>178/.</sup> és a XII. században élt Freysingi Ottó azt írja, hogy a pecenák nemzet, "mely Magyarországgal észak és kelet felé határos" nyers és tésztátalan lóhussal táplálkozik.

Ami temetkezési módjukat illeti, kétféle a vélemény:

Leo Diaconus egy 971. évi ütközet leírásánál mondja: hogy a scythák, köztük a besenyők éjjel holdvilágnál elesetr bajtársaik tetemeit felkeresték s hosszú fakásba összehordva máglyán elégették. E szertartásnál nemzeti szokás szerint számos foglyot megöltek.<sup>179/.</sup>

Viszont Rubruquis francia utazó a XIII. század közepén is azt tapasztalta, hogy a besenyők a halott fölé nagy halmot hordanak s neki arccal kelet felé fordult s kezében csészét tartó szobrót emelnek.

❖

+

❖

---

178/. Borószky: A honfoglalás története. 22.

179/. A tárnokvölgyi ütközet és a hun-scythák temetkezési módja. Századok. 1867. 365.



Felhasznált irodalom:

-----

Archeológiai Értesítő. Szerk. Hampel József. Újfolym 8. köt.

4.sz. Budapest 1888.

Btky Zsigmond: Helynévmagyarázatok. Föld és Ember 1921.

Bátky Zsigmond: Badacsony. Föld és Ember 1922.

Bátky Zsigmond: Néhány adat Fejérmegye település földrajzához .  
Föld és Ember 1922.

Bátky Zsigmond: Helynévtarlózás. Föld és Ember 1923.

Bátky Zsigmond: Néhány vonás Komárom megye település történeté-  
hez. Föld és Ember 1923.

Bátky Zsigmond: Egecs. Föld és Ember 1924.

Bátky Zsigmond: Agácpuszt. Föld és Ember 1924.

Bátky Zsigmond: Agácpuszt. Föld és Ember 1924.

Bátky Zsigmond: A Fertő nyugati oldalának település története  
a helynevek alapján. Föld és Ember 1921.

Bátky Zsigmond: A tepe-hez. Föld és Ember 1925.

Bátky Zsigmond: Ujut. Föld és Ember 1925.

Bátky Zsigmond: Üllő. Föld és Ember 1926.

Bátky Zsigmond: Csalló. Föld és Ember 1926.

Bátky Zsigmond: A barokk-hoz. Föld és ember 1926.

Bátky Zsigmond: Kocs. Föld és Ember 1926.

Bátky Zsigmond: Néhány vonás Fejér megye népességének tömö-  
rüléséhez. Földrajzi közlemények 1918.

Bátky Zsigmond: Néhány vonás Csallóköz település földrajzához.  
Földrajzi közlemények 1918.

Bátky Zsigmond: Urbő. Föld és Ember 1927.

Bátky Zsigmond: Kötliba, Kátó. Föld és Ember 1927.

Bátky Zsigmond: Kolom-tó. Föld és Ember 1928.

Béla király névtelen jegyzőjének könyve a magyarok tetteiről.  
Ford. Szabó Károly.

Békefi Remig: A vezérek kora.

Borovszky Samu: A honfoglalás történe. Budapest 1894.



## II.

- Borovszky Samu: Csanád vármegye monografiája. I és II. Bpest 1896.
- Szentkatolnay Bálint Gábor: A honfoglalás revisiója. Kolozsvár 1901
- Dr. Csánki Dezso: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. Budapest, 1897. I-V-köt.
- Csoma József: Adalékok a felső gechei Gecsey család történetéhez és nemzedékrendéhez. Turul 1886.
- Csuda Jenő: A magyar történelme. Szombathely 1891.
- Csuda Jenő: A honfoglalás kezdete és befejezése.
- Csuda Jenő: Történelmi helynevek szótára.
- Ethnografia.
- Ecsadi I. Eltűnt pusztafaluk Debreczen határában. Föld és Ember 1924.
- Dr. Erdélyi László: Magyarország legrégibb földrajza. Földrajzi közlemények. 1915.
- Dr. Erdélyi László: Árpádkor. Budapest. 1922.
- Dr. Erdélyi László: A pannonthalmi főapátság története-I-k.
- Fehér Ipoly: Győr megye és város egyetemes leírása. Budapest 1874
- Fényes Elek: Magyarország leírása. Pesten.
- Fényes Elek: Geografiai szótár.
- Föld és Ember.
- Földrajzi közlemények.
- Galgóczi Károly: Pest-Pilis-Solt-Kiskun megye monografiája. I-III k. Budapest 1877.
- Gombóc Zoltán: Árpádkori török személyneveink. Magyar nyelv. X-XI k.
- Gombóc Zoltán A besenyő népnévről. Magyar nyelv XII k.
- Gyárfás István: A jász-kunok története. I-IV k. Kecskemét 1870.
- Gyárfás István: A tárnokvölgyi ütközet és a hub-scyták temetkezési módja. Századok. 1867.
- Györffy István: A feketekőrös völgyi magyarság települése. Földrajzi közlemények 1913.
- Györffy István: Hajduböszörmény települése. Föld és Ember 1926.
- Hazai Okmánytár. Győr. 1865.
- Hadtörténelmi közlemények.



### III.

Hampel József: A honfoglaláskor hazai emlékeihez. Budapest.  
1907.

Hampel József: Ujabb tanulmányok a honfoglalás emlékeiről.  
Budapest. 1906.

Hermann Ottó: A magyarok nagy ősfoglalkozása.

Hóman Bálint: A magyarok honfoglalása és elhelyezkedése.  
Magyar Nyelvtud. Kézikönyve. 7. sz.

Hóman Bálint: A székelyek eredete. Magyar Nyelv. XVII. k. 1921.

Horváth Mihály: A magyarok története. Budapest. 1887.

Hunfalvy Pál: A magyar felye és helynevek. Egyet. Phil. Közl. IV.

Hunfalvy Pál: Magyarország Ethnographiája. Budapest. 1876.

Hunfalvy: Die Rumänen und ihre Ansprüche. Wien-Teschen. 1885.

Hunfalvy Pál: A székely kérdéshez. Századok. 1881.

Hunfalvy Pál: Az Ural vidéke és népei. Földrajzi Közlemények.  
XVII. k. 3. füz.

Ipolyi Arnold: A Szihalmi leletek. - Századok. 1870.

Ipolyi Arnold: Utószó a Szihalmi leletekhez. Századok. 1870.

Iványi István: Bodrog városa és váráról. Századok. 1881.

Jerney János: Magyar Nyelvkincsek Árpádék korszakából. Pest.  
1854.

Jerney János: Keleti Utazása. Pesten. 1851.

Jerney János: A magyarországi besenyőkről. / A Magyar Tudós  
Társaság Fvkönyvei. V. k. Budán. 1842. /

Jakab Elek: Székely telepek Magyarországon. Századok. 1896.

Juhos János: A magyar korona országainak helységnevtára.  
Budapest. 1882.

Kandra Kákos: Szabolcs vármegye alakulása. / Ertekezések s Tör-  
téneti tudományok köréből. XIII. k. 3. sz. Budapest  
1884.

Dr. Karácsonyi János: A magyar nemzet történeti joga hazánk  
területéhez a Kárpátoktól le az Adriáig. Nagyvá-  
rad. 1916.

Dr. Karácsonyi János: Góhány besenyő és kun helyneveinkről.  
Magyar Nyelv. XVII. k. 1921.



Károly János: Fejér vármegye története. I.-V.k. Székesfejervár. 1896.- 1904.

gróf Károlyi László: A nagykárolyi gróf Károlyi család összes jószágainak birtoklási története. I-II.k.

Dr. Kerékgyártó Árpád: A műveltség fejlődése Magyarországon. I.k. Budapest. 1880.

Kézai Simon mester magyar krónikája. Ford. Szabó Károly. Pest. 1862.

Dr. Kuun Géza: A besenyő népnév kétféle kifejtéséről. Ethnographia. 1896. VII.

Körösi-Csoma-Archivum.

Lóczy Lajos: A magyar szent korona országainak leírása. Budapest. 1918.

Magyar Statisztikai Közlemények. 42.k. 1910. évi népszámlálás Budapest. 1912.

Magyar Nyelv.

Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi osztályának Értesítője.

Majláth Béla: Liptó megyei törzsekös családok. Turul. 1890.

Magyarország vármegyéi és városai. Magyarország monografiája. Szerk. Borovszky Samu.

Magyar Oklevéltár. Budapest. 1906.

Marczali Henrik: A magyar történet kutatóinak kézikönyve. Budapest. 1911.

Márkusfalvi Bizottság jelentése. Századok. 1872.

Melich János: A honfoglalás kori Magyarország. Magyar Nyelv. tud. Kézikönyve.

Melich János: A helynevek egy csoportjáról. Magyar Nyelv. 19.k.

Melich János: A bolgárok és szlávok. Magyar Nyelv. 1921.

Melich János: Adatok hazánk X-XII. sz. helynevei értelmezéséhez. Magyar Nyelv. 2, 5.

Márki Sándor: Délkelet-Európa török népei a IX. század végén. Földrajzi Közlemények. 25.k.

Müller Friedrich: Allgemeine Ethnographie. Wien. 1873.

Nagy Gyula: A magyar nemzetségekről. Századok. 1871.



Nagy Aladár: A pristaldusok. Századok.1876.

Nagy Géza: Az Oslu nemzetség eredete. Turul. 1892.

Nagy Imre: A Lajta mint határfolyam.Századok.1871.

Nagy Imre: A Kisfaludy család leszármazása.Turul.1896.

Nagy Iván: A Csák nemzetség. Turul. 1885.

Nagy Iván: Magyarország családjai. Pest.1857.

Nagy-Szedes-István: Kiskunhalas város története olevéltárral  
Kiskunhalas.1926.

Német Gyula: A besenyők ismeretéhez. Magyar Nyelv.18.k.

Nyáry Albert: Hypolit kodexek. Századok.1870.

Orbán Balázs: A Székelyföld leirása.Pest. 1868.

Dr. Ortway Tivadar: Magyarország régi vizrajza a XIII.század  
végéig.I.k.Budapest.1882.

Csitrák-Magyar Monarchia írásban és képben. I.-VIII.k. Buda-  
pest, 1900.

Pauler Gyula: Lebedia, Eteleköz, Millenarium. Századok:1880.

Pauler Gyula: A magyarok megtelepedéséről.Századok.1877.

Pauler Gyula: Néhány szó hadi viszonyainkról a XI.-XIII.szá-  
zadban.Hadtörténelmi Közlemények.1888.

Pesty Frigyes: A szörényi bántág és Szörény vármegye történe-  
te. /Magy.Tud.Akad.Kiad./Budapest.1878.I.k.

Pesty Frigyes: Krassó vármegye története.Budapest.1884.

Pesty Frigyes: A helynevek és a történelem.Értekezések a Törté-  
nelmi Tudományok köréből.VIII.k.Budapest 1880.

Pesty Frigyes: Az eltűnt régi vármegyék.Budapest.1880.

Pesty Frigyes : Magyarország helynevei.I.k.Budapest 1888.

Pesty Frigyes: A magyarországi várispánságok története különö-  
sen a XIII.században.Budapest.1882.

Révai Nagy Lexicon. 8.k.

Rómer Flóris: Árpád és a mórchidai Szent Jakabról címzett  
prépostság története. Pest.1869.

Rupp Jakab: Magyarország helyrajzi története.Pest.1870.

Salamon Ferenc: A magyar hadi-történethez a vezérek korában.  
Budapest.1877.



Stessel József: Sopron és Moson vármegye történeti földrajzához.  
Századok. 1900.

Stessel József: Sopron vármegye nyugati területe. Századok. 1903.

Szabó Károly: A magyarországi székely telepekről. Századok. 1880.  
Századok.

Szabó Károly: A vezérek kora.

Szabó Károly: A székely határőrség története.

Szabó Károly: A régi székelység.

Szabó Károly: A magyarok hadszervezetéről. Új Magyar Múzeum 1851-  
Széll Farkas: A nagybesenyői Bessenyei család. Turul. 1889. 52

Szalay-Baróti: A magyar nemzet története. Budapest

Turul. Magyar Heraldikai Közlemények.

Tagányi Károly: Gyepű és gyepűlve. Magyar Nyelv. 1913.

Történeti Szemle.

Tudományos gyűjtemények.

Tagányi Károly: Történelmi helynévmagyarítások. Föld és Ember. 1922.

Tagányi Károly: A földközösség története. Gazdaságtört. Szemle. 1894.

Timon Ákos: Magyar Alkotmány és Jogtörténet. Budapest. 1919.

Turchányi Tihamér: Krassó-Szörény vármegye néprajzi viszonyai a  
mohácsi vész előtti időkben. Lugos. 1901.

Thury József: A magyarok eredete, őshazája és vándorlásai. Századok  
1896.

Vanyó Tihamér: A Vulka-völgyének településföldrajza. Föld és Ember  
1927.

Vadász Pál: Bikis besenyő megye és a besenyőkről meg nyelvükről,  
meg a Barsa nemrül s helynevek magyarázata. Turkeve.  
1925.

Vályi András: Magyarország leírása. Budán. 1896.

Wallner Ernő: A Felsőőrvidéki magyarság települése, Földrajzi Köz-  
lemények. 1926.

Wenzel Gusztáv: Árpádkori új Okmánytár. /Codex diplom. Arpadianus  
continatus/. Pest. 1860.

Zsilinszky Mihály: Csongrád vármegye története. I. k. Budapest. 1897.

